

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali-ala

Sosiaalipalvelutyö

2012

Eeva Åberg

KUNTOUTUKSELLE LASTENRYHMÄSSÄ

– hiljaisesta tiedosta kollektiiviseen
asiantuntijuuteen

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala | Sosiaalipalvelutyö

2012 | 58+18

Katariina Felixson

Eeva Åberg

KUNTOUTUKSELLISUUS LASTENRYHMÄSSÄ

Kehittämishanke toteutettiin työyhteisölähtöisenä prosessikehittämisenä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa. Kehittämishankkeen tavoitteena oli tukea viiden sopeutumisvalmennuskursseilla lastenryhmissä työskentelevän työntekijän ammatillista kehittymistä. Kehittämistehtävänä oli hiljaisen tiedon muodostuminen kollektiiviseksi asiantuntijuudeksi käyttäen Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksen (VIG^{MLL}®) menetelmää. Konkreettisenä tuotoksena kehittämishankkeessa päivitettiin lastenryhmien toiminnankuvaus.

Kehittämishanke kesti kokonaisuudessaan noin 10 kuukautta, joista työryhmän kanssa työskentely video-ohjauksen avulla kesti neljä kuukautta. Alkuvalmistelut kestivät lähes puoli vuotta, jona aikana kehittämistehtävä fokuoitiin, suunniteltiin kehittämishankkeen aikataulu ja tehtiin alkukartoituslomake. Työryhmän kanssa aloitettiin ryhmämuotoisella alkukartoituksella, joka sisälsi henkilökohtaisen kyselylomakkeen sekä teemahaastattelun. Video-ohjausprosessin jälkeen oli loppukartoitus käyttäen kyselylomaketta sekä ryhmämuotoista teemahaastattelua.

Video-ohjaus on voimavarasuuntautunut menetelmä, jossa vahvistetaan työntekijän tietoisuutta vuorovaikutustaidoistaan. Ryhmämuotoisesti toteutettu hanke sisälsi kolme VIG^{MLL}® (Video Interaction Guidance) -sykliä, joista kussakin tarkasteltiin 2-3 työntekijän videomateriaalia. Hanke kohdennettiin kolmen keskeisen lastenryhmien toiminnan sisällön tarkasteluun: alkupiiriin, vuorovaikutusleikkeihin ja itsetuntemuksen lisäämiseen liittyvään projektiin. Keskeistä oli näihin sisältöihin liittyvän hiljaisen tiedon sanallistaminen.

Työntekijöiden kokemusten mukaan kehittämishanke auttoi heitä tiedostamaan omaa työtään ja työryhmän jäsenten kesken dialogien kautta muodostui yhteistä kieltä ja samalla tavalla ymmärrettyjä työhön liittyviä käsitteitä. Ammatillisen kehittymisen tukena hankkeen arvioitiin toimineen hyvin. Päivitetty lastenryhmien toiminnankuvaus palvelee työryhmää sellaisenaan enää vuoden 2012 loppuun, koska Kansaneläkelaitoksen kuntoutusta määrittävä standardi uudistuu ja sen myötä sopeutumisvalmennuskurssienkin ohjelmat muuttuvat. Sisältöjen perusteet, strukturoitu aloitus ryhmissä, vuorovaikutuksen vahvistaminen ja itsetuntemuksen lisääminen, kuitenkin säilyvät ja kehittämishankkeessa tuotettu kollektiivinen asiantuntijuus palvelee tuleviakin kursseja sekä uusien toiminnankuvausten tekemistä.

ASIASANAT:

Kuntoutuksellisuus, hiljainen tieto, kollektiivinen asiantuntijuus, tiedon muodostuminen, secimalli, video-ohjaus, ammatillinen kehittyminen, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Program of Social services | Development and Management of Social Services

2012 | 58+18

Katariina Felixson

Eeva Åberg

SUPPORTIVE GROUPS FOR CHILDREN IN FAMILY REHABILITATION

Thesis was carried out in a work community in process developing in Foundation for the Rehabilitation of Children and Young People Mannerheim League for Child Welfare in place called Huvitus Rehabilitation and Development Center. Developing project's aim was to support five rehabilitation workers in adaptation training and rehabilitation courses for assisting families to cope in everyday life. Developing project's mission was to push up tacit knowledge to collective expertise by using the method of video interaction guidance (VIG). A concrete result was an update on the operation description for the children group.

The developing project took altogether ten months, of which the work community project took about four months using video interaction guidance. Starting preparations took nearly half a year, during which time developing project was focused, a schedule and an early survey were made. Beginning survey was the starting point for the work group, and it included an individual interview and a theme interview. After the video interaction guidance process, there was the ending interview where there were also individual interview and group interview with themes.

Video interaction guidance is strengths-based method where changing action to words as well interaction skills was strength. Project what was carried out in group way involved three cycles of VIG and in all of them there examined video substance of two or three worker. Project was allocated to three crucial children group's content: beginning circle, plays of interaction and project for increasing self-knowing.

Developing project helped workers change their actions to words and through workgroup dialogue they got common abstracts. Project was estimated to have supported professional growth on an average of 4.6, which is close to "very much". The updated operation description for the children group will serve the work group until the end of 2012. The Social Insurance Institution of Finland's rehabilitation defining standard will be renewed, and therefore the content for the courses will also change. The foundations for content, structured starting in groups and the strengthening of interaction and self-esteem will remain a part of the course and the collective professionalism created in the project will serve the following courses too, and make way for new operation description.

KEYWORDS:

Tacit knowledge, Knowledge Creation, Collective professionalism, Video Interaction Guidance, Seci-model, Participation

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	7
1 JOHDANTO	8
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITE	10
2.1 Toimintaympäristö	10
2.2 Kehittämishankkeen tarve ja tavoite	11
3 LAPSI KUNTOUTUJANA	13
3.1 Lapsi kuntoutuksessa	13
3.2 Lapsen osallisuus	14
3.3 Lapsen tarpeiden huomioiminen	16
3.4 Itsetuntemuksen lisääminen	17
4 HILJAISESTA TIEDOSTA KOLLEKTIIVISEEN ASiantuntijuuteen	19
4.1 Hiljainen tieto	19
4.2 Hiljaisen tiedon määrittelyä ja tutkimusta	20
4.3 Hiljainen tieto työyhteisössä	21
4.4 Tiedon muodostuminen	22
4.5 Kollektiivinen asiantuntijuus	25
5 KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄLLISIÄ LÄHTÖKOHTIA	27
5.1 Kehittämishankkeen toteutuksen valintoja	27
5.2 Työyhteisölähtöinen kehittäminen	27
5.3 Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus	28
6 KUNTOUTUKSELLISUUS LASTENRYHMÄSSÄ –KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	31
6.1 Toimijat ja dokumentointi	31
6.2 Kehittämishankkeen prosessi	32
6.3 Toteutus työryhmän kanssa	34
6.4 VIG-prosessi	36
6.5 Kehittämishankkeen päättäminen	38

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTTAMA TIETO	40
7.1 Yleistä	40
7.2 Alkupiiri	41
7.3 Vuorovaikutusleikit	42
7.4 Itsetuntemuksen lisääminen projektin avulla	43
7.5 Lastenryhmän toiminnankuvaus	45
8 ARVIOINTI, LUVAT JA ETIIKKA	46
8.1 Työryhmän arviointi – vastasiko kehittämishanke tarkoitustaan?	46
8.2 Oma arviointi	49
8.3 Luvat ja etiikka	50
9 POHDINTA	53
LÄHTEET	57

LIITTEET

- Liite 1. Sopeutumisvalmennuskurssit 2012.
- Liite 2. Kehittämishankkeen toteutuksen aikataulu.
- Liite 3. Alkuinfo.
- Liite 4. Alkukartoituslomake.
- Liite 5. Loppukartoituslomake.
- Liite 6. Lastenryhmän toiminnankuvaus.
- Liite 7. Lastenryhmän toiminnankuvauksen liitteet.

KUVAT

Kuva 1. Alkukartoitus työryhmän kanssa.	35
Kuva 2. Loppukartoitus.	38
Kuva 3. Toiminnankuvauksen viimeistelyä.	39
Kuva 4. VIG-ohjauskeskustelu.	40
Kuva 5. Oma kansio.	44
Kuva 6. Kuntoutuksellisuus lastenryhmässä.	56

KUVIOT

Kuvio 1. Hiljainen tieto osana asiantuntijätietoa. (Paloniemi 2008)	22
---	----

Kuvio 2. Tiedonmuodostuksen seci-malli. (Mukaillen Nonaka & Takeuchi 1995)	23
Kuvio 3. VIG-ohjauskeskustelu kehittämishankkeessa	29
Kuvio 4. Keskustelun syventämisen tukirakenteita. (Silhanova 2008, suom. Heino 2009, koulutusmateriaali)	30
Kuvio 5. Kehittämishankkeen prosessi työryhmän kanssa heinäkuusta marraskuuhun 2012.	34
Kuvio 6. VIG-sykli yksittäisen työntekijän osalta.	36

TAULUKOT

Taulukko 1. Lastenryhmien toimintojen sisältöjen keskiarvot. (jatkuu)	46
Taulukko 2. Työryhmän toiminta.	48

KÄYTETYT LYHENTEET

MLL	Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Säätiö	MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö
Huvitus	MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvitus
Sova	Sopeutumisvalmennuskurssi
VIG	Video Interaction Guidance, Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö)
ICF	International Classification on Functioning, Disability and Health. WHO:n vuonna 2001 julkaisema kansainvälinen toimintakykyluokitus (STAKES)
GAS	Goal Attainment Scale. Tavoitteiden asettelun ja arvioinnin menetelmä (KELA)
AAC	Augmentative and Alternative Communication, Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation menetelmät
PCS-kuva	Kuvakirjoitusohjelmalla tehtävä värillinen tai musta-valkoinen kuva

1 JOHDANTO

Kuntoutuksellisuus lastenryhmässä on toiminnallinen opinnäytetyö ja se toteutui kehittämishankkeena Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa. Hankkeeseen osallistuneet työntekijät toimivat sopeutumisvalmennuskursseilla lastenryhmien ohjaajina. Kehittämishankkeena muodostettiin hiljaisesta tiedosta eksplisiittistä ja edelleen kollektiivista tietoa.

Sosiaalinen pääoma ja verkostoituminen on tiedostettu liiketoimintaosaamisen menestymisen kriteereiksi (Parviainen 2006, 9.) eikä Nonakan ja Takeuchin (1995 7) mukaan organisaatioiden tietoa ole ilman yksilöiden tietoa. Jokainen työntekijä tuo työyhteisöön eksplisiittisen tiedon lisäksi hiljaista tietoa, jota on kertynyt jo opiskeluaajoista alkaen esimerkiksi työharjoittelupaikoilla. Työnantajan kannalta sosiaalinen pääoma ja siihen liittyen kollektiivinen tieto ja asiantuntijuus ovat kilpailuvaltteja. Vaikka kukin asiantuntija kehittää omaa erityisosaamistaan, on päämääränä saavuttaa yhdessä toimimista muiden asiantuntijoiden kanssa. (Koivunen & Parviainen 2004; Parviainen 2006, 10.) Kollektiivisen tiedon rakentaminen on hyödyllistä paitsi organisaatiolle myös yksilölle, sillä se laajentaa asiantuntijan omaa osaamista ja näkökulmia käsiteltävään asiaan (Parviainen 2006, 156).

Tukemalla työntekijöiden ammatillisten valmiuksien kehittymistä vahvistetaan kuntoutuksellisuutta lastenryhmien toiminnassa. Asiakkaalle se merkitsee aiempaa laadukkaampaa palvelua ja organisaatiolle tehokkaampaa resurssien käyttöä sekä perehdytyksen kehittymistä. Yksittäiselle työntekijälle oman työn sanallistaminen ja auki kirjoittaminen tekevät työtä näkyväksi ja auttavat mahdollisten kehittämisen kohteiden tunnistamista.

Sopeutumisvalmennuskursseilla lähtökohtana on onnistumisen kokemusten tarjoaminen lapsille ja nuorille huomioiden visualisoitu päivästrukturi ja toimintaohjeet sekä puhetta tukeva ja korvaavan kommunikaationmenetelmät. Ryhmätoiminnan sisältöinä ovat muun muassa erilaisten vuorovaikutustilanteiden

harjoittelemineen, oman käyttäytymisen vaikutusten tunnistamisen tukeminen, laaja-alaisen kehittämisen tukeminen. (KELA 2008, 52.)

Tietoperusta koostuu kahdesta luvusta, jotka käsittelevät lasta kuntoutujana sekä hiljaista tietoa ja tiedon muodostumista kollektiiviseen asiantuntijuuteen. Luku kolme liittyy lastenryhmissä työskentelyn näkökulmiin ja työntekijöiden substanssiosaamiseen, sisältäen muun muassa taustatiedon kuntoutuksen viitekehuksesta sekä ryhmätuokioiden perustasta.

Neljännessä luvussa esitellään hiljaisen tiedon käsitettä ja sen ilmentymistä sekä hiljaisen tiedon muodostumista eksplisiittiseksi. Viimeinen alaluku koskee kollektiivista asiantuntijuutta. Hiljaisesta tiedosta ja sen sisäistymisestä sekä kollektiivisen tiedon luomisesta on hyvin paljon suomenkielistäkin lähdeaineistoa. Kirjallisuus pohjaa kuitenkin käytännössä aina Polanyin hiljaisen tiedon käsitteeseen sekä Nonakan ja Takeuchin ovat kuvailemiin ajatuksiin tiedon muodostumisesta.

Ennen itse kehittämishankkeen kuvaamista luvussa kuusi on esitelty kehittämistyön lähtökohtia sekä esitelty Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksen^{MLL®} menetelmä, joka on keskeinen tässä kehittämishankkeessa. Video-ohjausmenetelmä tukee työntekijän taitoja ja vahvuuksien tiedostamista sekä kykyä havainnoida omia vahvuuksia ja antaa palautetta työkavereille ja lapsille (Remsu 2010,54). Kehittämishankkeen sisällöt eivät edenneet ajallisena jatkumona ja siksi hankkeen toteutuminen kuvattu ensin prosessina sekä sen jälkeen sisältöalueittain. Arviointiosa sisältää alalukuna myös luvat ja etiikan. Arvioinnissa on huomioitu työryhmän näkökulmasta hankkeen hyödyllisyyttä ja omastani näkökulmasta myös itse prosessin toteutumista. Pohdinnassa peilaan käytännön toteutumista muun muassa seci-malliin.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITE

2.1 Toimintaympäristö

Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä (myöhemmin säätiö) tehtävää kuntoutustyötä määrittävät lainsäädäntö ja KELAn kuntoutusstandardi sekä sitoutuminen ratkaisukeskeiseen, asiakaslähtöiseen ja voimavarasuuntautuneeseen toimintatapaan. Työtä ohjaavat myös säätiön laatupoliikkaan kirjatut arvot: lapsen ja lapsuuden arvostus, yhteisvastuu, inhimillisyys, suvaitsevaisuus ja ilo. Sopeutumisvalmennuskurssien palvelulinja on itse määritellyt lastenryhmien toiminnalle yleisiä tavoitteita, kuten hyväksytyksi tulemisen kokemus yksilönä ja ryhmän jäsenenä, itsetuntemuksen lisääminen, vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2012.)

KELAn rahoittamina Huvituksessa järjestettiin 23 sopeutumisvalmennuskurssia vuonna 2012. (Liite 1) Kuntoutujat ovat lapsia ja nuoria, joilla on esimerkiksi jokin neuropsykiatrinen oirekokonaisuus, kuten ADHD, tai jokin autismin kirjon häiriö. Kaikilla kuntoutujilla tulee olla voimassa oleva kuntoutussuunnitelma, jossa on suositeltu sopeutumisvalmennuskurssia. Lisäksi suuri osalla osa kuntoutujista täyttää KELAn määrittein vaikeavammaisuuden kriteerit ja heillä on korotettu vammaistuki. (Kansaneläkelaitos 2012.)

Kurssit toteutetaan 6 – 7 päivän perhekurseina Huvituksessa. Asiakasperheet vaihtuvat viikoittain ja samanaikaisesti sopeutumisvalmennuskurssilla on 8-12 perhettä. Kuntoutujalapsen ja –nuoren ikä on 3 kuukautta – 16 vuotta. Kuntoutujan lisäksi sopeutumisvalmennuskurssille osallistuvat vanhempi tai vanhemmat tai muu huoltaja, kuten isovanhempi. Perhekuntoutukseen voivat osallistua kaikki kuntoutujan sisarukset, jolloin ikäjakauma sisarusten kesken vaihtelee hyvin paljon ja heistä muodostuu useampia sisarusryhmiä. Sopeutumisvalmennuskurssien vertaisryhmien määrät vaihtelevat: kuntoutujaryhmiä on yleensä

sä 2, sisarusryhmiä 1-4 ja vanhemmat toimivat omassa ryhmässään. (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2012.)

Monipuolista tukea ja tietoa tarvitsevat kuntoutuja ja perhe hyötyvät ryhmäkuntoutuksesta (KELA 2008, 52). Osa kuntoutuksesta toteutuu samanaikaisena vertaisryhmätoimintana kuntoutujilla, sisaruksilla ja vanhemmilla omassa ryhmässään. Sopeutumisvalmennuskurssien toimintaa on 17 vuoden aikana kehitetty ja lastenryhmien toteutukseen on luotu toimivia ja tarkoituksenmukaisia rakenteita ja käytäntöjä. Lastenryhmien käytännöissä ovat vakiintuneet muun muassa reissuvihkon omainen Huvitus-vihko ja Video-ohjauksen käyttö lasten kanssa. Esimerkiksi runko-ohjelma auttaa ryhmäkohtaisen tarkemman ohjelman laatimisessa. Runko-ohjelmassa on valmiiksi suunniteltuna jokaisen päivän jaksottuminen ja kuntoutuksen kannalta tarkoituksenmukaiset viikoittain toistuvat sisällöt. (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2012.)

Kuntoutuksen sisällöstä vastaa KELAn (2008, 52, 227) määrittämä moniammatillinen työryhmä, johon kuuluvat esimerkiksi sosionomi, toimintaterapeutti ja sairaanhoitaja. Lisäksi työryhmässä on muun muassa psykologi, lähihoitajia sekä sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoita. Käytännön työssä, erotuksena Kelan määrittämästä moniammatillisesta työryhmästä, moniammatillisella työryhmällä tarkoitetaan ylipäätään erilaisen koulutustaustan ja työkokemuksen omaavia työntekijöitä. Henkilöstöltä vaaditaan taitoa nähdä erilaiset yksilölliset tarpeet ja toisaalta luoda kulloinkin kyseessä olevan kurssin kutakin vertaisryhmää parhaiten hyödyttävä kuntoutuksellinen sisältö. Vakinaisen henkilöstön tehtäviin kuuluu tukea avustavaa henkilöstä, ohjata opiskelijoita ja tarvittaessa perehdyttää työryhmän uusia jäseniä. Perehdytyksessä on tärkeää tuoda esille sopeutumisvalmennuskurssien ominaiset piirteet kuntoutuksessa verrattuna myös muihin Huvituksen kuntoutuspalveluihin.

2.2 Kehittämishankkeen tarve ja tavoite

Tasalaatuisen, hyvän kuntoutuksen toteutuksessa haasteena ovat viikoittain vaihtuvat asiakkaat ja henkilöstön ajoittainen vaihtuvuus sekä vakinaisten työn-

tekijöiden työskentely eri vertaisryhmien ohjaajina. Kuntoutuksellisen työtteen omaksuminen ja sisäistäminen nopeasti muuttuvissa asiakastilanteissa vaatii kokemusta ja taitoa nähdä myös toimintojen taustalla olevat tavoitteet ja perusteet.

Kurssiviikon aikana ohjelma on tiivis ja työskentely hyvin intensiivistä, minkä takia työskentelyn ohella keskustelu kuntoutuksen sisällöistä ja menetelmistä koko työryhmän kesken on jäänyt liian vähälle. Näistä syistä tietoisuus omasta perustehtävästä, oman työskentelyn perusteista sekä kuntoutuksen merkityksistä lapsille ja vanhemmille vaikuttaa osittain jääneen yksilöiden taidoksi ja hiljaiseksi tiedoksi. Lisäksi viimeisen kahden vuoden aikana työryhmässä on tapahtunut useita henkilöstömuutoksia, osaltaan ovat vähentäneet työryhmän kollektiivista tietoa.

Työryhmän jäsenillä on halu ja valmiuksia käydä sisällöllisiä keskusteluja ja reflektoida omaa toimintaa, mutta ne on käyty useimmiten kahden tai kolmen työntekijän keskinäisiksi ajatusten vaihtona. Sekä työntekijät että työnantaja kokivat tarpeelliseksi tukea lastenryhmien työntekijöitä aiempaa enemmän lastenryhmien kuntoutuksellisuuden ”kirkastamiseksi” ja vahvistamiseksi, mihin liittyi myös tasalaatuisuuden varmistaminen ja perehdytyksen turvaaminen. Luodakseen mahdollisuuden työntekijöiden vuorovaikutus- ja työtaitojen vahvistamiseen sekä ammatilliseen kehittymiseen päätettiin sopeutumisvalmennuskurssien lastenryhmien työntekijöiden kanssa toteuttaa kehittämishanke.

Tavoitteena kehittämishankkeessa oli työryhmän ammatillisen kehittymisen tukeminen. Kehittämistehtävänä oli työryhmän jäsenten hiljaisen tiedon rakentaminen kollektiiviseksi asiantuntijuudeksi ja konkreettisena tuotoksena lastenryhmien toiminnan sisältöjen kirjallisia kuvauksia. Kehittäminen tapahtui hyödyntäen Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjausta VIG^{MLL} (Video Interaction Guidance).

3 LAPSI KUNTOUTUJANA

3.1 Lapsi kuntoutuksessa

Sopeutumisvalmennuskursseilla lähtökohtana on onnistumisen kokemusten tarjoaminen lapsille ja nuorille (KELA 2008, 57). WHO on julkaissut vuonna 2001 kansainvälisen toimintakykyluokituksen. Tämän ICF-luokituksen (International Classification on Functioning, Disability and Health) taustalla oleva ideologia kunnioittaa lasta ja perhettä. Kuntoutuksen viitekehyksenä ICF-luokitus soveltuu hyvin voimavarasuuntautuneeseen ja perheiden osallisuutta tukevaan ajatteluun (Pärnä ym. 2011, 12, Stakes). ICF-luokituksessa suoritukset ja osallistumiset jakautuvat yhdeksään osa-alueeseen ja ICF- kuntoutusajattelussa korostetaan puutteiden sijaan kykyä ja edellytyksiä toimia. (Koivikko & Sipari 2006, 20 - 23.) Tarkasteltaessa esimerkiksi kommunikointia, henkilöiden välistä vuorovaikutusta ja ihmissuhteita käytännössä lastenryhmien toiminnassa se tarkoittaa huomion kiinnittämistä lapsen tekemiin vuorovaikutusaloitteisiin puutteellisen kommunikoinnin korostamisen sijaan.

Kelan kuntoutusstandardissa on sopeutumisvalmennuskursseille tavoitteina määritetty muun muassa kuntoutujien sosiaalisten ja psyykkisten voimavarojen vahvistaminen ja kehitysvaiheiden tukeminen. Ryhmätoiminnan keskeisinä sisältöinä ovat lapsen itsetuntemus- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä ikätasoon liittyvän osallisuuden mahdollistaminen (KELA 2008, 233, 235). Kuntoutuksen sisällöissä huomioidaan myös perheen muut lapset ja sisaruksilla on mahdollisuus esimerkiksi käsitellä suhtautumistaan sairauteen ja sen vaikutuksiin omassa elämässä. Kokemusten jakaminen muiden sisarusten kanssa on tärkeää. (KELA 2008, 56-57, 236.)

Kuntoutuksellisuus lastenryhmissä peilautuu sopeutumisvalmennuskurssien yleisten tavoitteiden lisäksi lapsen henkilökohtaisiin tavoitteisiin. KELAn järjestämässä kuntoutuksessa tavoitteiden laatiminen ja arviointi tapahtuu GAS-menettelmää käyttäen. GAS (Goal Attainment Scaling) on aina asiakaslähtöinen ja kuntoutuksen tavoitteiden tunnistaminen perustuu haastatteluun sekä kuntou-

tujan tilanteen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. GAS-lomakkeen avulla määritellään selkeät viisiportaisella asteikolla arvioitavat muutoksen indikaattorit. Tärkeää on, että kuntoutuksen tavoite on lapselle ymmärrettävä, perhekuntoutuksen kontekstissa saavutettava sekä kokonaisuus huomioiden tarkoituksenmukainen ja relevantti. (KELA 2012, Pärnä ym. 2011, 16; KELA 2008,230.) Säätiössä GAS- menetelmää on käytetty vuoden 2009 alusta alkaen (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö).

Tavoitteiden lisäksi kuntoutuksessa vaikuttavat lapsen ja perheen arjen kannalta oleelliset asiat liittyen muun muassa elämäntilanteeseen ja arvoihin. Lasten kuntoutustoiminnassa perustana on yhteisesti jaettu tulkinta toiminnan arvoista. Koska arvot ovat kuntoutustyön eettisenä lähtökohtana, ne ohjaavat kuntoutustyötä. Lasten kuntoutusta ohjaavat 12 arvoa on mitattu Likertin asteikolla, vanhempien ja työntekijöiden ollessa vastaajina. Pääsääntöisesti arvojen tärkeys oli yhtenevää, mutta selvä ero vastauksissa oli monipuolisen elämän ja tasa-arvon välillä. (Koivikko & Sipari 2006, 71,72.)

Erityisen perusteltua on myös eettinen pohdinta lapsen kuntoutuksessa, koska aikuiset joutuvat päättämään monista asioista lapsen puolesta. Kysymys on myös siitä ohjaako kuntoutuskäsitystämme riittävän humanistinen ihmiskäsitys voidaksemme kunnioittaa lapsen erityisyyttä ja arvoa ilman, että lapsi joutuu lunastamaan yhteiskuntakelpoisuutensa aikuisten asettamien oletusten mukaan. (Pärnä ym. 2011, 13.)

3.2 Lapsen osallisuus

Kaikissa lastenryhmien toiminnoissa keskeistä on työntekijän taito kohdata lapsi yksilönä, omine erityisine temperamentti- ja luonteenpiirteineen sekä samanaikaisesti huomioida hänet ryhmän jäsenenä. Työntekijöiden perustehtävä on tukea lapsia ryhmän toimintaan osallistumisessa ja siten vahvistaa muun muassa lapsen vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta. Tärkeää on muistaa vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle sekä omata tietoa lasten erilaisiin ikäkausiin liittyvistä erityispiirteistä. Lapsen huomioiminen ikä- ja kehitystasoisesti tarkoit-

taa käytännössä lapsen mahdollisuutta ilmaista näkemyksensä ominaisella tavallaan ja heille vastataan sopivalla tavalla (Olli 2012, 18).

Kuntoutuksen kontekstissa tieto erilaisista diagnooseista ja niiden vaikutuksesta muun muassa lapsen toimintakykyyn on välttämätöntä. Kursseilla työskentelevien on tärkeää tuntee kuntoutujien tyypillisiä toimintatapoja sekä hallita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä sekä toiminnan strukturointia (KELA 2008, 54). Tavanomaista on, että kuntoutujalapsella tai -nuorella on ensisijaisen diagnoosin lisäksi jokin toinenkin saman oirekokonaisuuden diagnoosi, kuten ADHD:n lisäksi piirteitä Aspergerin oireyhtymästä (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö). Neuropsykiatrisista oireista kärsivien lasten tarpeet ovat keskenään hyvinkin erilaiset ja toisinaan myös yksilön osalta vaikeasti kuvattavissa. Kaikki lapset, joilla on neuropsykiatrisia pulmia hyötyvät arkielämän taitojen ja ongelmanratkaisukykyjen vahvistamisesta ja mielialan parantamisesta (Kujanpää 2009,3).

Sopeutumisvalmennuskursseille osallistuvilla kuntoutujalapsilla on kaikilla jonkinasteisia vaikeuksia kommunikoinnissa ja/tai toiminnanohjauksessa, mikä edellyttää työntekijöiltä erityistaitoja. Moniammatillisessa työryhmässä työntekijöiden tulee hallita esimerkiksi kuvien käytön kommunikoinnin ja toiminnanohjauksen tukena. AAC (Augmentative and Alternative Communication) tarkoittaa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. AAC voidaan jaotella karkeasti viittoma- ja elekommunikaatioon tai kuva- ja symbolijärjestelmiin perustuvaan kommunikointiin (Huuhtanen 1992, 110). Arkikielessä AAC yhdistyy kommunikoinnin tuen ohella myös esimerkiksi PCS-kuvien käyttöön toiminnanohjauksen tukena ja tilastrukturoinnissa. Kommunikointiympäristön kokonaisuutena huomioimisen merkitys on tiedostettu lasten kuntoutuksessakin. (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön materiaali 2006.)

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan lapsen mahdollisuutta olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Jotta osallisuus tapahtuisi luontevasti, se edellyttää vastavuoroisuutta. Osallisuuteen liittyy muun muassa tunne ja kokemus joukkoon kuulumisesta sekä se, miten työntekijä kuulee ja osallistaa vastavuoroisuudella ja olemalla läsnä.

Osallisuuden mahdollistamiseen kuuluvat esimerkiksi kuuleminen ja kuunteleminen, yhteinen kieli, aito kiinnostus ja yhdessä koettu ilo sekä vertaistuki. Osallisuudella voidaan laajentaa lapsen kokemuksia ja ajattelumaailmaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.)

Osallisuuden edellytys on lapsen omakohtainen kiinnostus osallistua ja vaikuttaa. Motivaatio ohjaa valintoja ja itselle mielekkääseen toimintaan on mukavaa osallistua. Lapsen odotetaan osallistuvan esimerkiksi ryhmätuokioihin ja hän saattaa olla fyysisesti paikalla olematta läsnä. Etenkin pienen lapsen on vaikea kiinnittyä sellaiseen toimintaan, mikä ei kiinnosta, mitä hän ei ymmärrä tai mikä herättää epävarmuutta tai jopa pelkoa. (Remsu 2012, 68 – 69)

3.3 Lapsen tarpeiden huomioiminen

Vuorovaikutuksen merkitys ryhmässäkin on tärkeä, koska lapsella on syntymästään tarve vastavuoroisuuteen. Ihminen kehittyy suhteessa toisiin ja lapsen kehityksessä jokapäiväinen kanssakäyminen synnyttää sisäisiä psyykkisiä rakenteita ja kykyjä. (Mäkelä 2011, luentomateriaali) Nämä edellytykset lisäävät lapsen resilienssiä eli kykyä selvitä stressaavista elämäntilanteista, hyvää ongelman ratkaisukykyä ja itseluottamusta (Lipponen 2011, 126; Pärnä ym. 2011, 14).

Sopeutumisvalmennuskursseilla lasten vuorovaikutussuhteiden tukeminen jäsentyy vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen hoitoon kehitettyä Theraplay®-menetelmää hyödyntäen. Lapsi tarvitsee kokemuksia yhdessä hänen ainutlaatuiset ominaisuutensa huomaavan aikuisen kanssa ja osaa niiden avulla rakentaa heihin syvän, aidon yhteyden. Aikuinen vastaa yhteyden jäsentämisestä ja oleellista on lapsen sisäistä hätäännystä vähentävä katse ja kosketus. (Jernberg & Booth 2003, 13.) Työskentely rakentuu viidelle osa-alueelle, jotka ovat jäsentäminen, yhteyden rakentaminen, hoiva, haasteellisuus ja leikillisuus (Theraplay-koulutuksen luentomateriaali 2008).

Kun Theraplayta käytetään ryhmissä, ulottuu sen ainutlaatuinen yhteyttä rakentava vaikutus useampaan joka apua tarvitsee (Jernberg & Booth 2003, 343).

Ryhmätheraplay® on aikuisten ja lasten välistä sekä lasten keskinäistä suunnitelmallista, vuorovaikutteista toimintaa ja leikkiä (Suomen Theraplay-yhdistys 2012). Ryhmässä Theraplayn keskeiset tavoitteet liittyvät myös lapsen itsetunnon vahvistamiseen, luottamuksen lisäämiseen ja ryhmäläisten yhteenkuuluvuuden tunteen lisäämiseen sekä jäsenyhteisössä tilanteissa haasteiden, onnistumisen kokemusten, iloisen vuorovaikutuksen, hoivan ja rohkaisun tarjoamiseen (Jernberg & Booth 2003, 343, Suomen Theraplay-yhdistys 2012).

Mikäli työntekijällä ei ole Ryhmätheraplay -koulutusta, työskentelyä nimitetään vuorovaikutusleikkeiksi tai ne ovat tietoinen osa muuta toimintaa erikseen nimeämättä. Vuorovaikutusleikkien ohjaaminen ja ylipäätään lasten vuorovaikutuksen vahvistaminen toteutetaan huomioiden kuitenkin Theraplay-osiossa mainitut elementit. (MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön 2012.)

3.4 Itsetuntemuksen lisääminen

Itsetuntemusta voidaan pitää yhtenä keskeisenä elementtinä hyvinvoinnissa. Jukka Mäkelän (2010) mukaan yhdessä aikuisen kanssa koettu ilo muuttuu asteittain lapsen omiksi mahdollisuuksiksi ja kyvyksi tuntea hyviä tunteita. Lapsi oppii hakemaan uusia yhteyden hetkiä ja niissä vahvistuvaa iloa. Samalla tämä on toisen empatian, huomioon ottamisen perusta. Edellytykset terveeseen yhteisöllisyyteen muodostuvat, kun lapselle syntyy kiinnostus ja taito toisten tunteiden ja näkökulmien huomioon ottamiseen.

Tunnetaitojen harjoittelu on osa itsetuntemuksen lisäämistä. Lapsen tunteet ja kyky toisen ihmisen tunteiden huomioon ottamiseen rakentuvat lapsen ollessa vuorovaikutuksessa. Tunteita on lukemattomia erilaisia ja yksiselitteinen nimeäminen on mahdotonta. Tunteiden kuvaileminen ja niistä puhuminen on kuitenkin tärkeää, jotta ihmiset voisivat oppia ymmärtämään itseään ja toisiaan. Taustan kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle luovat tunteet. Ne vaikuttavat ihmissuhteiden laatuun, pysyvyyteen ja mielekkyyteen. (Kerola ym. 2010, MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön materiaali 2010)

Osana lapsen yksilöllisyyttä on hänen temperamenttinsa. Temperamentti on synnynnäisiä valmiuksia ja taipumuksia, jotka määrittävät yksilön toiminnan tyyliä, tapaa reagoida ja käyttäytyä. Erilaisten temperamentti piirteiden tunnistaminen auttaa aikuista lapsen ohjauksessa ja kasvatuksessa, koska temperamentti ei oikeuta lastakaan häiriköintiin tai kiusaamiseen. Aikuisten tehtävänä on auttaa lasta tunnistamaan taipumuksensa ja oppia keinoja temperamentin ohjaamiseen. (Keltikangas-Järvinen 2006, 23, 50.)

Temperamentti vaikuttaa myös lapsen minäkuvaan. Temperamentti vaikuttaa siihen millainen lapsi on ympäristössään ja millaisia reaktioita hän herättää. Ympäristön palaute vahvistaa temperamenttipiirteitä ja vaikuttaa siten myös persoonallisuuden kehittymiseen. Positiivisen minäkuvan muodostumisen edellytys on onnistumisen kokemukset ja ympäristön positiivinen palaute kaikissa minäkuvan kehitysvaiheissa. (Keltikangas-Järvinen 2006, 153-155.)

4 HILJAISESTA TIEDOSTA KOLLEKTIIVISEEN ASIAANTUNTIJUUTEEN

4.1 Hiljainen tieto

40-luvulla Michael Polanyi on luonut käsitteen ”tacit knowledge”, jolla hän kuva-
si sanottamatonta ja tiedostamatonta tietoa. Hänen ajatuksensa oli, että tie-
dämme aina enemmän kuin osaamme kertoa ja hiljaisen tiedon perusta on ar-
jen kokemuksissa. (Polanyi 2009, 5.) Ajatus ”we can know more than we can
tell” konkretisoitui Polanyin esimerkkinä polkupyörällä ajosta: osaamme ajaa
polkupyörällä, mutta sanallisesti sen kertominen miten teemme sen on erittäin
vaikeaa (Polanyi 2009, 4). Suomennettuna ”hiljainen tieto” -käsitettä alkoi 90-
luvulla käyttää Hannele Koivunen (Koskimies ym. 2012, 9).

Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan henkilökohtaista, intuitiivista, ei-sanallista ja usein
tilannesidonnaista tietoa, joka on sidoksissa myös tunteisiin ja arvoihin (Koski-
mies ym. 2012, 9; Collins 200, 1; Kesti 2005, 51.) Useissa lähteissä viitataan
Polanyin määrittelemään hiljaiseen tietoon, joka on kätkeytynyt yksilön tai ryh-
män taitoihin ja prosesseihin. Käsitteellä kuvataan sellaisia osaamisen ja tietä-
myksen ulottuvuuksia, joiden erittelemine, dokumentointi ja kuvaaminen sanal-
lisesti ovat haastavaa. (Koskimies ym. 2012, 9; Moilanen 2008, 264; Kesti 2005,
5.)

Yleisesti hiljaisen tiedon rinnalla käytetään käsitteitä puhuttu, käsitteellinen tai
eksplisiittinen tieto. Hiljaisen tiedon rinnalla eksplisiittisen tiedon sijaan on käy-
tetty myös käsitteitä artikuloitu tieto ja tiedostettu osaaminen. (Polanyi 2009, 9;
Nonaka & Takeuchi 1995, esipuhe, 59; Kesti 2004, 54.) Tiedon luonnetta on py-
ritty rajaamaan ja esimerkiksi Gourlay (2006) on esittänyt Toomin ym. (2008,
16) teoksessa hiljaisen tiedon käsitteen rajaamista vain ei-eksplikoitavissa ole-
vaan tietoon, jolloin kaikki sanallistettavat ilmiöt jäisivät hiljaisen tiedon ulkopuo-
lelle.

Polanyiin (2009, 18) mukaan ei voi olla myöskään täysin eksplisiittistä tietoa vaan kaikki tietäminen perustuu hiljaiseen tietoon. Hiljaisen ja eksplisiittisen tiedon rinnalla kirjallisuudessa on mainittu myös kulttuurinen tieto. Huotari ym. (2005, 65-69) kuvailevat kulttuurisen tiedon kytkeytyvän asenteisiin ja tunteisiin, joilla organisaation jäsenet selittävät, ymmärtävät ja arvioivat yhteisönsä todellisuutta.

Pääsääntöisesti lähteissä kuvaillaan hiljaista tietoa ja sen käsitteellistämistä eli muodostumista eksplisiittiseksi tiedoksi. Hiljaisen tiedon avulla ihmisen tietää milloin eksplisiittiseen tietoon voi luottaa (Collins 2010,7; Polanyi 2009, 5; Koivunen 1997,77). Kesti on kirjassaan Hiljaiset signaalit (2004) käsitellyt hiljaisen tiedon rinnalla tietoista osaamista. Hiljainen tieto on usein tunnepitoista ja sen rinnalla tiedostettu osaaminen taas järkiperäistä ja siksi helpommin sanallistettua. Tunne ja järki sekä niiden vuorovaikutus ovat perustana inhimillisten menestystekijöiden kehittymisessä (Nonaka&Takeuchi 1995, 59-60; Kesti 2004, 51-52)

4.2 Hiljaisen tiedon määrittelyä ja tutkimusta

Hiljaisen tiedon määritelmässä on jonkin verran vaihtelua ja tutkimuksen avulla on pystytty määrittelemään ja yleistämään sitä. Hiljaisen tiedon olemassaolon todentamiseksi tutkijat ovat etsineet mahdollisimman vakuuttavia perusteita sille, että heidän kuvaamansa ilmiö on hiljaista tietoa eli se on luonteeltaan toiminnallista, sitä ei voida jakaa toisille henkilöille suoraan sanallisesti sillä hiljainen tieto on pohjimmiltaan henkilökohtaista ja se on yksilön arvostamien päämäärien kannalta hyödyllistä. (Toom ym.2008, 16.)

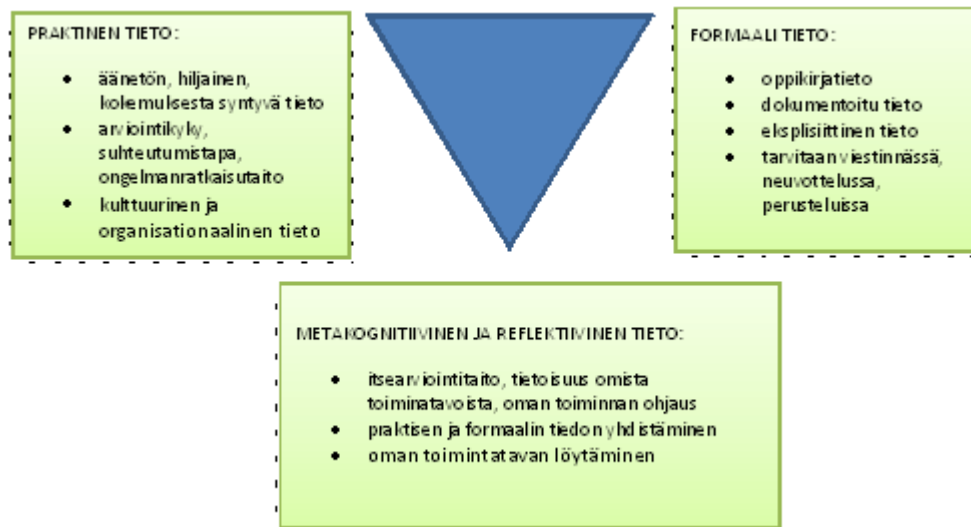
Ihmisen tietoisuuden kuvaaminen jäävuorena sisältää ajatuksen, että vain pieni näkyvä osa on ilmaistuna. Ilmaistun tiedon lisäksi ihmisellä on paljon tietoisuutta, jota yksilöt eivät osaa ilmaista, mutta se näkyy heidän toiminnassaan erilaisina tapoina, rutiineina, käytäntöinä ja tuntemuksina. (Haldin-Herrgård & Salo 2008, 16; Hakkarainen&Paavola 2008, 59,60.) Myös Polanyi kuvaa kahta tietoisuuden tilaa: keskitettyä tietoisuutta ja sivutietoisuutta. Keskitetty tietoisuus kä-

sittää kohteen, johon toiminta tai tietäminen liittyy ja tietoisuus on täsmällistä. Sivutietoisuus sisältää keskitetyn tietämisen kohteeseen liittyvää hiljaista tietoa, joka ei ole ilmaistavissa. (Polanyi 2009, 19)

Arkikielessä hiljainen tieto sävyttyy myönteiseksi ja se näkyy kokemuksen myötä opittuna ammattitaitona. Hiljainen tieto on tiedostamatonta osaamista ja taitoja, jotka syntyvät kokemusten ja perehtymisen kautta. Hiljainen tieto voi olla esimerkiksi käytännön kokemuksesta muotoutunut toimintamalli ja työyhteisössä hiljaisella tiedolla on usein suuri merkitys osaamisessa ja oppimisessa. (Nurminen 2008, 197-198; Nonaka & Takeuchi 1995, 69,71)

4.3 Hiljainen tieto työyhteisössä

Hiljaisen tiedon ilmenemisessä toiminnassa vaikuttaa työntekijän yksilölliset piirteet, koulutus, aiempi kokemus ja ammatti-identiteetin kehittyminen. Organisaatiotutkija Mary Parker Follet on jo vuonna 1918 esittänyt, että yksilö voi löytää oman identiteettinsä vasta ryhmän kautta. (Parviainen 2006, 9). Nykyisen työyhteisön lisäksi yksilön tapaan oppia ja ottaa uutta asiaa vastaan työyhteisössä vaikuttaa kaikki aiemmin opittu ja koettu. Ääneen sanomatta on taustajatuksia siitä, että sinun maailmasi ja käsityksesi tästä työyhteisöstä ja työstä ovat samanlaisia kuin omani ja toisinaan työyhteisöissä on vaikeaa kohdata ja hyväksyä erilaisia todellisuuksia. (Mäkisalo-Ropponen 2011, 99).

Kuvio 1. Hiljainen tieto osana asiantuntijätietoa. (Paloniemi 2008)

Kokemukseen perustuvan, hiljaisen tiedon jakamisen haasteellisuus liittyy työyhteisössä vallan ja intressien epäsymmetriaan (Eriksson 2006,115). Hiljainen tieto on osa praktista tietoa, joka yhdessä formaalitiedon kanssa muodostaa metakognitiivisen ja reflektiivisen tiedon. Kuviossa 1. on esitetty asiantuntijätiedon osa-alueita. (Paloniemi 2008, 263-264.)

4.4 Tiedon muodostuminen

Kollektiivisen tiedon rakentaminen on tehokasta ja organisaation kannalta tehokkaampaa kuin yksilöiden hiljainen tai eksplisiittinen tieto. Organisaation yksilöiden hiljaisen tiedon sanallista jakamista yhteisöllisesti ja edelleen yhteisen jaetun ymmärryksen kautta muodostumista kollektiiviseksi tiedoksi ovat kuvailleet muun muassa Nonaka ja Takeuchi (1995, 59,72). Hiljaisen tiedon sisäistymisessä ja tiedon luomisessa on kaksi päätekijää: tiedon muodon vuorovaikutus ja tiedonluomisen taso. Tiedonmuotoina ovat hiljainen ja eksplisiittinen tieto sekä tiedon tasoina yksilön ja organisaation taso. (Nonaka&Takeuchi 1995, esipuhe).

SECI-(socialisation, externalization, combination ja internalization) -mallin ajatuksena on, että ensimmäisessä vaiheessa tapahtuu hiljaisen tiedon sosialisointia, jolloin työntekijä oppii kokeneemmilta. Oppiminen tapahtuu matkimalla, itse projisoiden ja kokemattomammalle muodostuu uutta hiljaista tietoa. Tämän vaiheen toteutuminen edellyttää muun muassa luottamusta työntekijöiden kesken. Toisessa vaiheessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa toiminnassa näkyvä hiljainen tieto ulkoistetaan ja sanallistetaan. Tämä tapahtuu prosessina ja käsitteitä muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa dialogin avulla. Kolmannessa vaiheessa ”uusi sanallistettu” tieto yhdistetään aiempaan jo sanalliseen, eksplisiittiseen tietoon. Neljännessä vaiheessa on kyse tiedon sisäistämisestä ja se helpottuu kun eksplisiittinen tieto on esitetty esimerkiksi sanallisin ohjein. Videon tai äänen käyttö vahvistaa kokemusta kun muut voivat kokea asiat epäsuorasti uudelleen. (Kesti 2004, 54-55, Nonaka & Takeuchi 1995, esipuhe, 70-72) Tiivistetysti tätä on kuvattu niin kutsutulla SECI-mallilla kuviossa 2.

Kuvio 2. Tiedonmuodostuksen SECI-malli. (Mukaihen Nonaka & Takeuchi 1995)

Collins 2010 on pyrkinyt hahmottamaan hiljaista tietoa sen kautta miksi se ei ole eksplikoitavissa ja siten löytämään hiljaisen tiedon oleelliset tunnusmerkit. Tiedon muodostuminen hiljaisesta eksplisiittiseksi liittyy oleellisesti kolme asiaa; tieto on vahvasti sidoksissa kehollisuuteen ja symboleihin (verrattuna pienen lapsen syömään ja kävelemään oppiminen), yksilöllinen tieto on sanallisesti jaettu muiden kanssa ja uusi tieto syntyy monimerkityksisyyden ja toisteisuuden keskiössä. (Collins 2010, Nonaka & Takeuchi 1995, 12.)

Nonaka ja Takeuchi (1995) viittaavat myös Peter Sengen käyttämään käsitteeseen oppivasta organisaatiosta. Peter Senge kuvaa jaetut visiot merkityksellisinä ja tärkeimmäksi hän näkee yksilöllisten mielikuvien aidon jakamisen yrityksen kaikilla tasoilla keskittyen suuren joukon energiaan ja yleisen identiteetin luomiseen. Visiointi innostaa ja herättää kipinän nostaa oma organisaatio tavanomaisesta. Oppiminen voi olla vaikeakin ja jaettu mielikuva pitää oppimisen kurssissa myös kuormittavissa tilanteissa. Oppivaa organisaatio ei ole ilman jaettuja mielikuvia ja idealistinen päämäärä saa aikaan uuden tavan ajatella ja toimia. (Senge 1997, 207 - 209.)

Yksilön oppimistavoissa on eroja ja oppivassa organisaatiossa oppimisen käsitteet sitovat yhteen yksilön ja organisaation. Seci-mallin kaltaista prosessia ovat kuvanneet Mary Crossan ja kumppanit neljän ulottuvuuden kautta. Ulottuvuudet ilmenevät oppivan organisaation kollektiivisen tiedon oppimisessa. Ensimmäinen on intuitio, joka on yksilön tiedostamatonta ajattelua ja oleellista on sen ajattelun jakaminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Seuraava ulottuvuus on tulkinta. Tulkinnassa ovat sekä yksilö että ryhmä ja yhdessä tuotetaan merkityksiä ja ymmärrystä. Kolmantena on integraatio, joka on toimintaa, jolla luodaan aiempaa laajempaa ja syvempää jaettua ymmärrystä. Institutionalisaatio on neljäntenä ulottuvuutena ja se merkitsee tilanteita, jotka luovat ja mahdollistavat oppimista. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 39.)

Kollektiivisen tiedon käsitteen kaltaisesta yhdessä jaetusta tiedosta on kirjoittanut muiden muassa Merja Mäkisalo-Ropponen. Ryhmässä onnistuminen on vaativaa ja onnistuminen ryhmänä edellyttää yhteistä identiteettiä. Työyhteisössä ja työryhmässä toimittaessa se tarkoittaa esimerkiksi yhteisen tavoitteen tai

päämäärän tietämistä ja halukkuutta yhdessä löytää paras toimintatapa sen saavuttamiseksi sekä sitoutumista toimintatapaan. Kellään yksilöllöllä ole ainoaa totuutta tiedossaan vaan jokaisen ryhmäläisen mielipiteellä ja ajatuksilla on merkitystä. Tällaisesta yhteisestä identiteetistä muodostuu myös yhteisöllisyyttä ja työyhteisön kehittämisessä tapahtuu yhteisöllistä oppimista. (Mäkisaloropponen 2011, 119-120.)

4.5 Kollektiivinen asiantuntijuus

Kollektiivinen asiantuntijuus käsitteellä kuvataan yhdessä osaamista. Käsite sisältää tiedonmuodostumista, jakamista, käsittelemistä ja yhdistämistä yhdessä toisen tai toisten ihmisten kanssa siten, että yksittäiset osaamisalueet ovat enemmän kuin osiensa summa. Kollektiivisen asiantuntijuuden perustana on avoimuus, vastavuoroisuus ja luottamuksellisuus sekä edellytys yhteisten asioiden hoidon asettamisesta etusijalle. (Koivunen & Parviainen 2004)

Koivunen (2005) on esittänyt seitsemän tekijää, jotka määrittävät kollektiivista asiantuntijuutta. Ensisijaisen tärkeää yhteisöllisyyden luomisessa ovat rutiinikäytännöt, jotka konkreettisuudessa voivat vaikuttaa jopa yksinkertaisilta. Oleellista on, että nämä rutiinit kehittyvät asiantuntijoiden joukossa eikä johdon sanelemana. Toiseksi yksilöllisyyden ja autonomisuuden säilyttäminen on tärkeää vaikka yhteisöllinen osaaminen olisikin tiivistä ja itsenäisyyden puuttuminen saattaa jopa estää kollektiivisen asiantuntijuuden syntyä. Kollektiivisen asiantuntijuuden muodostumisessa on jatkuvasti tarkasteltava yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden välistä hienovaraista tasapainoa.

Kolmanneksi kollektiivinen osaaminen edellyttää tiedon ja taidon jakamista ja anteliaisuutta. Luottamus ja avoimuus tukevat ilmapiiriä, jossa jakaminen ja anteliaisuus ovat mahdollista. Neljäntenä tekijänä on tarinoiden kertominen, mikä on luonteva tapa jakaa tietoa. Esimerkiksi tarinat hyvin onnistuneista työtilanteista, jotka ovat aluksi vaikuttaneet lähes mahdottomilta, ovat sankaritarinoita, joissa on kontekstisidonnaisia ja helposti omaksuttavia viestejä. Nämä viestit

ovat helpommin ymmärrettävissä kuin muodolliset työnkuvaukset tai käyttöohjeet. (Koivunen 2005, 43.)

Viides tekijä kollektiivisen asiantuntijuuden edistäjänä on erilaisten ajattelutapojen sekoittuminen. Tiedon sekoittuminen ja yhdistyminen luovalla tavalla sekä ulkopuolisten vierailijoiden esittämät ”tyhmät” kysymykset auttavat luomaan uusia ajatuspolkua. Kuudentena jaetun asiantuntijuuden kannalta on käsityö ja käsillä tekeminen. Löyhästi rakennetut organisaatiot näyttävät olevan suotuisia kollektiiviselle asiantuntijuudelle. (Koivunen 2005, 43.)

Kollektiivisen tiedonmuodostuksen esteiksi asiantuntijatyössä voivat muodostua hierarkiat ja valtapositiot, organisaatiokulttuuri, liiallinen heterogeenisuus, kieli ja ammatilliset terminologiat. Usein tiedonmuodostusta voi ehkäistä pelko oman osaamisen hyväksikäytöstä. Myös organisaation tavat ja tottumukset voivat ehkäistä halukkuutta yhteistyöhön. Huolimatta nykyisin yleisestä tiimityöstä monissa organisaatioissa asiantuntijoiden oletetaan kykenevän itsenäiseen ja oma-toimiseen työskentelyyn. Toisiin työntekijöihin jatkuvasti turvautuvaa työntekijää pidetään helposti epäpätevänä eikä hänen uskota kykenevän hoitamaan työtään. Lisäksi organisaatioissa, joissa on monia eri alan asiantuntijoita, saattaa ongelmaksi muodostua alojen erilaisuus: eri asiantuntijat ovat niin kaukana toisistaan, etteivät ymmärrä paljoakaan toistensa aloista. Myös erilaiset ammatilliset terminologiat ja työyhteisön oma kieli saattaa vaikeuttaa asiantuntijuuden jakamista. (Parviainen 2006: 168-169.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄLLISIÄ LÄHTÖKOHTIA

5.1 Kehittämishankkeen toteutuksen valintoja

Lineaarisesti toteutuvassa kehittämishankkeessa on erialisia vaiheita ja lineaarisen prosessin sisällä on syklinen malli. Tutkimuksellisia aineiston keruun ja analysoinnin menetelmiä ja valintoja kohdistuu lähinnä kehittämishankkeen alussa ja lopussa tehtyihin kartoituksiin. Eskola ja Vastamäki (2001, 24) kuvaava haastattelun tehtäväksi selvittää osallistujien ajatuksia ja luontevinta se on tehdä kysymällä. Teemahaastattelussa haastattelijalla on mielessään teemat, joista haluaa keskustella kaikkien osallistujien kanssa. Teemahaastattelun heikkoutena on kuitenkin, että usein teemat poimitaan intuition perusteella. Pelkääntään intuition pohjautuvien teemojen valinnan riskinä on haastattelun jääminen vaillinaiseksi ja myöhemmin analysointi on vaikeampaa. Intuition lisäksi teemat voi poimia myös kirjallisuudesta tai teoriasta. (Eskola & Vastamäki 2001, 33.)

5.2 Työyhteisölähtöinen kehittäminen

Työyhteisölähtöinen prosessikehittäminen tarkoittaa kehittämisote ja se kuvaa kehittämistyön lähestymistapaa. Käsitteenä työyhteisölähtöiseen prosessikehittämiseen kuuluu esimerkiksi ajatus käytännöistä, jotka ovat muodostuneet yhdessä tekemisen, keskustelun ja oppimisen myötä. Tässä kehittämisotteessa korostuvat yhteisöllinen tavoitteenasettelu ja tiedonmuodostus. Aiemmin tässä työssä käyttämieni hiljainen ja sanallistettu tieto käsitteistä Seppänen-Järvelä ja Vataja käyttävät käsitteinä piiloista ja hiljaista ainesta sekä ilmaistua ja eksplisiittistä tietoa. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 11, 13.)

Työyhteisölähtöisen prosessikehittämisen tunnusmerkkinä kuvataan koko työyhteisön osallistumista ja myös kehittämisen tavoitteiden ja tavan työyhteisön itsensä määritettävissä oleviksi (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 18). Poiketen tästä opinnäytetyön kehittämishankkeeseen osallistui pieni rajattu työryhmä,

kuitenkin yksi koko samaa työtä tekevä ryhmä sekä määrittämistä muun muassa tavoitteiden suhteen oli tehty jo etukäteen, tosin varmistaen kehittämissuorituksen alkaessa osallistujien ajatuksia.

Koskimies ym.(2012, 9) kuvailevat kehittämistyön menetelmänä dialogista menetelmää, jonka he ovat nimenneet Hyvien käytäntöjen dialogeiksi. Hiljaisen tiedon esiin saaminen ja jakaminen esimerkiksi työyhteisössä edellyttävät kohtaamisia kasvokkain, aikaa ja turvallista tilaa. Oman hiljaisen tiedon tutkiminen ja jakaminen muiden kanssa vaatii yksilöltä rohkeutta jakaa omia uskomuksia ja kokemuksia sekä keinona dialogisia menetelmiä. Hyvien käytäntöjen dialogien tavoitteena on, että työntekijät tulevat tietoisemmiksi omasta hiljaisesta tiedosta, yhteisön hiljaisesta tiedosta sekä työkäytäntöjen hyvistä puolista. Prosessin aikana osallistujien on tarkoitus keskenään jakaa ja kehittää työkäytäntöjä. (Koskimies ym. 2012, 10.)

Kehittämishankkeessa myöhemmin kuvattava VIG-prosessi toi itse sisällön lisäksi rakennetta. Kehittämissuorituksissa foorumit menetelmineen antavat rakennetta ja auttavat kehittämistyön toteutumista. Myös Seppänen-Järvelä ja Vataja (2009) käyttävät ilmaisua rakenteesta, joka kannattelee yhteisöllistä toimintaa ja tuottaa yhteistä kieltä ja ymmärrystä. Käytännön tasolla kehittämistyön käytäntöjen siirtäminen kokeiluiksi arkeen edellyttää päämäärätietoisuutta ja tiedon oikeutusta yhteisössä. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 18.)

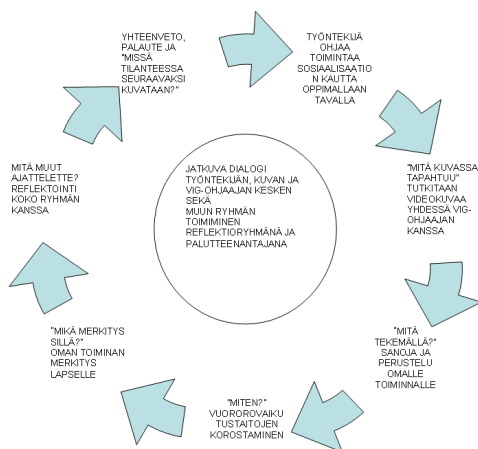
5.3 Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus

Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus, Video Interaction Guidance, VIG^{MLL} on MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Suomeen tuoma ohjauksen menetelmä, jolla vahvistetaan ja tuetaan lasten ja aikuisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Suomeen menetelmä on tullut alun perin Hollannista ja sitä on käytetty MLL:n Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa vuodesta 1996. MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö toimii kouluttajana ja menetelmä soveltuu lapsen, nuoren, perheen, työntekijöiden ja erilaisten ryhmien ihmissuhdetaitojen tukemiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä opetustoimissa.

Perusajatuksena videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksessa on, että

- onnistuneet vuorovaikutustilanteet ovat turvallisen ihmissuhteen, inhimillisen kasvun ja myönteisen muutoksen perusta,
- kiinnitetään huomio hetkiin, joissa aikuisen ja lapsen välinen kanssakäyminen on rakentavaa ja myönteistä ja
- vuorovaikutus lapsen kanssa on aikuisen vastuulla.

Yleisinä tavoitteina VIGissä on myönteisen tunneyhteyden aktiivinen rakentuminen lapsen ja aikuisen välille, lapsen ikä- ja kehitystason mukaisten tarpeiden huomioiminen, lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen, aikuisen vuorovaikutustaitojenvahvistuminen ja onnistuneen vuorovaikutuksen lisääntyminen. Ongelmatilanteissakin ohjaus on ratkaisukeskeistä ja videolla näkyvässä kuvassa kiinnitetään huomio niihin hetkiin, joissa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on myönteistä ja rakentavaa. VIGin avulla voidaan vaikuttaa myönteisesti vuorovaikutuksen laatuun ja vaikuttaa myönteisesti perheessä vallitsevaan ilmapiiriin. (Kennedy 2011, 21.) Tavoitteellinen, suunnitelmallinen prosessi on lapsilähtöinen ja sen avulla lapsen tarpeet tulevat näkyviksi ja ymmärrettäviksi (MLL: Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön koulutusmateriaali, 2012). Silhanova & Sancho (2011,51) ovat kuvanneet kehämallista videotyönohjauksen mallia ja samoilla periaatteilla toteutuvaa video-ohjauskeskustelun dialogisuutta kuvaamaan niin kutsutulla seven- steps-mallilla. Kuviossa 3 on kuvattu kehittämishankkeen VIG-ohjauskeskustelun dialogisuutta.

Kuvio 3. VIG-ohjauskeskustelu kehittämishankkeessa

Työntekijöiden ammatillisen kehittymisen tukena video-ohjausta on käytetty muun muassa kuntoutustyössä Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiössä 2000-luvun puolivälissä sekä päivähoidon henkilöstön kanssa Espoossa 2011. Ammattihenkilöstön työnohjauksellisena menetelmänä VIG-menetelmää on käytetty myös koulumaailmassa esimerkiksi opettajan ohjaustaitojen vahvistamiseksi sekä kouluavustajan ja oppilaan keskinäisen kanssa käymisen tukena. Työntekijöille videoavusteisesta ohjauksesta hyötynä on muun muassa omien vahvuuksien tunnistaminen, itseohjautuvan oppimisen edistyminen sekä työryhmän ja moniammatillisen työryhmän yhteistyön vahvistuminen. Keskeisintä on, että työntekijän vuorovaikutus herkistyy entistä paremmin lapsen tarpeita huomioivaksi ja vanhemmuutta tukevaksi. (Remsu 2011, MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.) Kuviossa 4 kuvataan keskustelun syventämisen tukirakenteita.

Kuvio 4. Keskustelun syventämisen tukirakenteita. (Silhanova 2008, suom. Heino 2009, koulutusmateriaali)

6 KUNTOUTUKSELLISUUS LASTENRYHMÄSSÄ – KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

6.1 Toimijat ja dokumentointi

Kehittämishankkeen käytännön toteutukseen osallistui viisi sopeutumisvalmennuskurssien vakinaista lastenryhmien työntekijää, myöhemmin tässä opinnäytetyössä työryhmä, ja minä hankkeen ohjaajana. Hankkeen toteutuksen suunnitteluun osallistuivat kuntoutus- ja kehittämispäällikkö sekä palvelulinjan lähiesimies. Alkuvaiheessa myös muita kuntoutustyön ammattilaisia osallistui keskusteluihin ja päätösvaiheessa laatukoordinaattori.

Kehittämishankkeessa ryhmän pysyvyyden ja jatkuvuuden takia työryhmä valikoitui työnkuvien ja työsuhteen keston mukaan. Työntekijöiden perustehtävä on lastenryhmien toiminnan ohjaaminen kuntoutuksellisesti yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa ja työhön kuuluu myös uusien työntekijöiden perehdytys ja opiskelijoiden ohjaaminen. Työryhmän jäsenet tekevät samaa työtä samanaikaisesti eri ryhmissä. Neljä työntekijöistä on lähihoitajia ja yksi sosionomi.

Hankkeen alkaessa toimin kuntoutussuunnittelijana ja työhöni kuului muun muassa kurssiviikon aikaiset konsultaatiot lastenryhmien työntekijöiden kanssa ja Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksen VIG^{MLL} –menetelmän työnohjaus ja kouluttaminen. Hankkeen ohjaajana toimiminen oli luontevaa ja mielekäästä, koska minulla on pitkä kokemus (vuodesta 1995) Huvituksen lastenryhmien toiminnasta.

Kaikki ryhmämuotoiset osiot hankkeessa dokumentoitiin videoimalla ja oleellista tässä hankkeessa oli erottaa videomateriaalit toisistaan käyttötarkoituksen mukaan. VIG-nauhat olivat työntekijöiden vuorovaikutuksen vahvistamiseksi ja toimivat vain ohjauskeskustelun materiaalina. Kehittämishankkeen dokumentointitavaksi valittiin videointi, jotta aito dialogi ryhmän tapaamisissa oli mahdollista. Myös välineet olivat valmiina ja työryhmä on tottunut olemaan kuvattava, jolloin kamera ja nauhoitus eivät vaikuta työryhmän keskusteluun. Kehittämishank-

keen dokumentointina videomateriaalia on yhteensä 10 tuntia. Näiltä nauhoilta poimin työryhmän tuottamaa tietoa: sanallistettuja kokemuksia, ideoita ja käsitteitä. Tässä yhteydessä ei sanatonta viestintää tulkittu. Alkuperäisten nauhojen lisäksi materiaali on kopioitu mahdollista myöhempää käyttöä varten.

6.2 Kehittämishankkeen prosessi

Kehittämishanke kesti valmisteluineen noin 10 kuukautta. (Liite 2) Viiden kuukauden ennakoivalmistelujen jälkeen toiminnallinen osuus yhdessä työryhmän kanssa kesti vajaat 4 kuukautta ja päätösvaihe noin kuukauden. Tammikuussa 2012 tein pyynnön opinnäytetyön toteuttamisesta kehittämishankkeena Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvituksessa ja MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön johtoryhmä antoi luvan hankkeelle. Ennakoivalmisteluihin kuuluivat useat keskustelut työnantajan edustajien kanssa sekä hankkeen aikataulun suunnittelu ja alkukartoituslomakkeen tekeminen.

Helmikuusta 2012 alkaen hankkeen yksityiskohdat tarkentuivat keskusteluissa kehittämispäällikön, kuntoutuspäällikön sekä palvelulinjan lähiesimiehen kanssa. Erityisesti työajan käytöstä oli tärkeä sopia sekä työryhmän että omalta osalta. Koko kehittämishankkeen suunnittelun ja toteutuksen ajan työnantajan edustajana tukenani ja ohjaajanani oli kehittämispäällikkö Katariina Pärnä. Yhteisissä keskusteluissa hänen kanssaan kevään aikana sovittiin hankkeeseen osallistuvista työntekijöistä, rajattiin ja tarkennettiin kehittämistehtävää sekä hankkeen tavoitetta. Myös alku- ja loppukartoituslomakkeiden viimeistelyssä hänen kommentointinsa oli tärkeää.

Kehittämishankkeen tavoitteen ja kehittämistehtävän rajaaminen sekä tarkentaminen ja näkökulman valinta tapahtuivat vaiheittain lähtökohtana tarve tukea sovan työryhmää. Keskusteluissa kuntoutussuunnittelija, KM Nina Meleniuksen ja kehittämispäällikkö Katariina Pärnän kanssa sekä omiin kokemuksiini peilausten tapahtui kehittämistehtävän kohdentaminen lasten kanssa tapahtuvaan ryhmätoimintaan ja siinä tarvittaviin taitoihin. Keskusteluissa sopeutumisval-

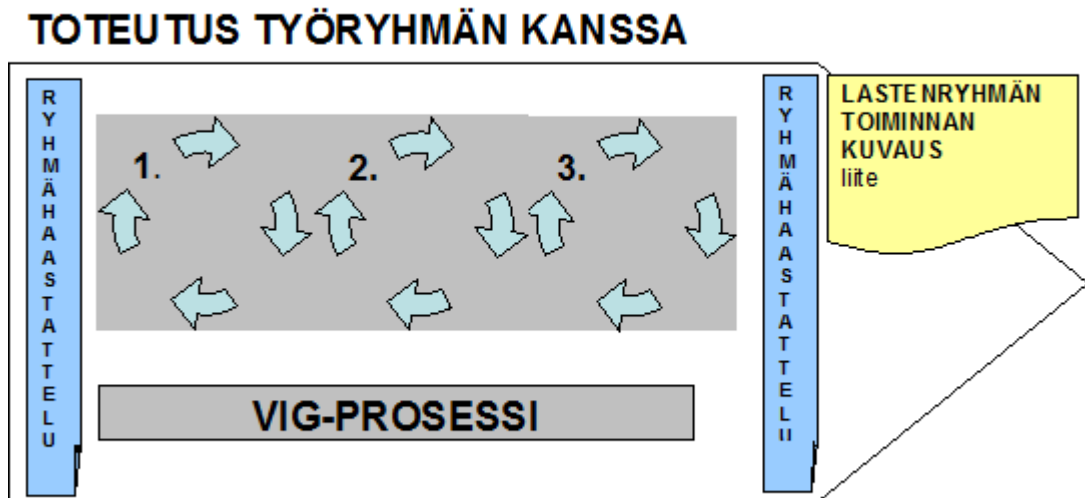

mennuskurssin työntekijöiden kanssa keskeiseksi kehittämistehtäväksi nousi tarve toiminnan sisältöjen auki kirjoittamisesta.

Luonteva ratkaisu toimintojen auki kirjoittamisessa oli lastenryhmien toiminnan-kuvauksen päivittäminen. Vanha lastenryhmien toiminnankuvaus on vuodelta 2004 eikä sitä ollut päivitetty vastaamaan nykyisiä sisältöjä. Keskeisiksi sisältöiksi yhdessä kehittämispäällikön ja työryhmän päätettiin alkupiiri, vuorovaikutusleikit ja projekti. Ne vastaavat sopeutumisvalmennuskurssien yleisiin tavoitteisiin ja niiden kautta on sisällöllisen kehittämisen lisäksi luontevaa vahvistaa työntekijän vuorovaikutustaitoja. Nämä toiminnot toteutuvat joka kurssilla jossain muodossa ja niihin liittyi eniten kuntoutuksellisuuden haastetta.

Toukokuussa 2012 alkukartoituslomake oli valmis ja kesäkuussa 2012 se testattiin kahdella työntekijällä, minkä jälkeen korjasin skaalan 1-5 kohdan kolme sanamuodoksi ”kohtalaisesti” aiemman ”jonkin verran” sijaan. ”Koeponnistuksen” tarkoitus oli varmistaa kysymysten toimivuus ja vastaamiseen käytetty aika, huomioiden, että lomakkeen tarkoitus ennen muuta palvella orientoivana ja kunkin osallistujan omana arviointina Kevään aikana kehittämishankkeeseen osallistuvan työryhmän jäsenten kanssa keskusteltiin eri yhteyksissä epävirallisesti ja kaikilla oli etukäteen jonkinlainen käsitys tarkoituksestani tehdä kehittämishanke Huvituksessa sosionomiopintoihini liittyen. Kesäkuussa 2012 työryhmä sai kehittämishankkeen alkuinfon (Liite 3) ja aikataulun sähköpostitse.

Kehittämishankkeen kokonaisuus eteni lineaarisesti ja sen sisällä toteutui syklisenä osiona VIG-prosessi. VIG-syklejä oli kolme, joista kaksi ensimmäistä kesti n. 2 viikkoa ja kolmas 8 viikkoa. Yksittäinen sykli sisälsi sekä VIG-kuvaukset että ohjauskeskustelun sekä kunkin henkilökohtaisen asioiden prosessoinnin ja mahdollisten uusien toimintatapojen kokeilemisen käytännössä. Kuviossa 5 on esitetty yhdessä työryhmän kanssa toteutettu osuus kehittämishankkeesta.

Kuvio 5. Kehittämishankkeen prosessi työryhmän kanssa heinäkuusta marraskuuhun 2012.

6.3 Toteutus työryhmän kanssa

Alkukartoitus 2.7.2012 sisälsi henkilökohtaisesti täytettävän kyselylomakkeen ja teemahaastattelun. Lomakkeen tarkoituksena oli helpottaa orientoitumista ryhmähaastatteluun ja saada hiljaisempienkin ajatuksia esille. Kyselylomake (liite 4) oli jaoteltu neljään pääosioon: lastenryhmän toiminta, vuorovaikutustaidot, työryhmän toiminta ja Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus. Lopussa oli mahdollisuus avoimiin kommentteihin.

Ensimmäinen osio "Lastenryhmän toiminta" oli edelleen jaettu keskeisten toimintojen mukaan otsikoilla alkupiiri, vuorovaikutusleikit ja projekti. Lomakkeen kysymyksillä kartoitettiin kunkin osallistujan käsitystä ja tietoisuutta työn sisältöjen tavoitteista, toteutuksesta sekä kykyä sanallistaa omaa työtä. "Vuorovaikutus" -osiossa kysyin työryhmäläisten ajatuksia omista vuorovaikutustaidoista ja tavasta olla vuorovaikutuksessa. Työryhmän kokemuksia mahdollisuudesta keskustella työstään pyrin selvittämään osiolla "Työryhmän toiminta". Osio 4 koski Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjauksen menetelmää. Lopussa oli avoinkysymys odotuksista kehittämishankkeelle.

Ryhmän jäsenten täytettyä lomakkeen jokainen koodasi oman lomakkeensa voidakseen loppukartoituksen yhteydessä verrata alkutilannetta ja huomioida mahdollisen muutoksen. Lomakkeen täyttämisen jälkeen tein teemahaastattelun kyselylomakkeen teemojen mukaan. Alkukartoituksen yhteydessä tarkasteltiin vielä olivatko valitut teemat työryhmän mielestä keskeiset.

Ennalta valittujen toiminnan sisältöjen tarkoituksenmukaisuudesta käydyn keskustelun perusteella pitäydyttiin aiemmin sovituissa sisällöissä. Työryhmän jäsenet toivat perustelut esille haastattelussa. Alkupiiri toteutuu joka ryhmän kanssa päivittäin ja sen funktio esimerkiksi ryhmäytymisen tukena on selvä. Vuorovaikutusleikit luovat struktuuria lasten keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistamiselle. Projekti tarkoittaa käytännössä itsetuntemuksen lisäämiseen liittyvää johdonmukaista prosessia. Projektin tavoitteissa ja toteuttamistavoissa oli eniten kysymyksiä ja epävarmuutta, ja sen soveltamisessa vaaditaan teorian tiedon tunnistamista ja kokemusta.

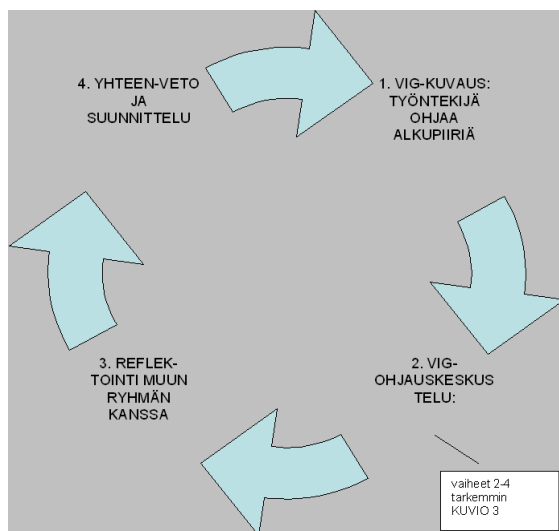
Alkukartoituksen lopuksi kukin työryhmän kukin jäsen valitsi henkilökohtaisiin kehittämistarpeisiin parhaiten vastaaman toiminnan kuvaustilanteeksi. Työryhmä huomioi kuvaustilanteiden valinnassa monipuolisuuden ja että kaikista toiminnoista tulisi myös VIG-materiaalia.

Kuva 1. Alkukartoitus työryhmän kanssa.

6.4 VIG-prosessi

Alkukartoituksen jälkeen alkoi VIG-prosessi, joka koostui kolmesta syklistä, vaikka loppukartoitukseen yhdistyi neljäs ohjauskeskustelu. Yksittäinen sykli yhden työntekijän näkökulmasta on kuvattu kuviossa 6. (Syklin vaiheet 2-4 olivat tarkennettuina kuviossa 3 luvussa 5.3.) Jokaisessa syklissä oli 2-3 työntekijän VIG-kuvaukset (myöhemmin nauha) sekä ryhmämuotoinen ohjauskeskustelu. Nauhat olivat kestoiltaan 3-5 minuutin videotallenteita työntekijöistä tekemässä perustyötään, kuitenkin jotain aiemmin mainituista rajatuista toiminnoista. Ohjauskeskustelut kestivät 2-3 tuntia.

Kuvio 6. VIG-sykli yksittäisen työntekijän osalta.

Tapaamisten aluksi palattiin edellisen kerran teemoihin ja työryhmän jäsenet kertoivat syklin aikaisista tapahtumista, vaikkei niistä kuvamateriaalia ollutkaan. Kaikilla oli mahdollisuus tuoda keskusteluun ja yhteiseen pohdintaan mieleen tulleita asioita esimerkiksi kokemuksia käytännön kokeiluista. Keskustelun jälkeen olivat varsinaiset VIG-ohjaukset, jotka kestivät kunkin nauhan ja työntekijän osalta 30 min-60. Video-ohjauksen alkuosan keskustelun pääpaino oli kulloinkin nauhalla näkyvän toiminnan käytännön toteutuksessa ja rakenteessa. Tärkeintä oli kuitenkin yhdessä tutkia kuvasta työntekijän vuorovaikutus- ja oh-

jaustaitoja. VIG-ohjaus oli vastuullani ja säätelin sen kulkua ohjattavan (kulloinkin kuvassa oleva työntekijä) reaktioita havainnoiden sekä kysyen. (ks. aiemmin VIG menetelmänä). Koko työryhmän läsnäolo mahdollisti reflektoinnin ja keskustelun koko ajan. Kunkin henkilökohtaisen ohjauksen (1-3) jälkeen tehtiin yhteenveto tapaamisen annista ja tehtiin kuvaussuunnitelma seuraavaan kertaan.

Yksittäisen työntekijän näkökulmasta sykli alkoi kuvaustilanteen valinnasta omiin oppimistavoitteisiin liittyen. Kahden ohjauskeskustelun välillä työntekijä prosessoi aiemmin käsitelty asioita ja kokeili käytännössä keskusteluissa esille tulleita ajatuksia ja ideoita käytänteistä. Ohjauskeskustelut dokumentoitiin kokonaisuudessaan videoimalla ja jatkosuunnitelman ja muun keskustelun osalta tarvittaessa kirjattuna fläpille.

Ensimmäinen VIG-sykli alkoi viikolla 27, jolloin tehtiin ensimmäiset VIG-kuvaukset kolmen eri työntekijän toiminnasta lastenryhmissä. Alle viikon kuluttua kuvauksista 9.7.2012 toteutui työryhmän ensimmäinen ryhmämuotoinen VIG-ohjauskeskustelu. VIG-nauhat olivat kahdesta alkupiiristä ja vuorovaikutusleikkituokiosta. Toisen syklin videokuvaukset toteutuivat viikolla 29 ja 23.7.2012 ohjauskeskustelu, johon osallistuivat kaikki työntekijät. Toisen syklin nauhat olivat alkupiiristä, projektin teossa kuntoutujuvanuorten kanssa sekä vuorovaikutusleikeistä.

Kolmas sykli venyi yli kahden kuukauden mittaiseksi. Kuvaukset olivat viikolla 31, mutta ohjauskeskustelu siirtyi kahdesti henkilöstön sairastumisten takia. Kolmas ohjauskeskustelu pidettiin 10.10.2012, vaikkei tuolloinkaan mukaan päässeet kaikki osallistujat. Ohjauskeskustelu käytiin yhdestä VIG-kuvauksesta, joka liittyi projektiin. Erityistä tässä videossa oli se, että työntekijä yhdisti VIG-menetelmän projektin tekemiseen. VIG-ohjauksen lisäksi tehtiin jäsennystä projektin teemoista ja aloitettiin käsitteiden pohtimista lopullista kirjallista kuvausta varten. Tämä osa on dokumentoituna fläpille ja koko tapaaminen videoimalla.

Neljäs ohjauskeskustelu 17.10.2012 kuului kolmanteen sykliin vaikka se toteutettiin loppukartoituksen yhteydessä. Työntekijä ei päässyt edelliseen tapaamiseen ja hänen VIG-nauhansa oli kuitenkin tarkoituksenmukaista käsitellä ryh-

mässä. Kuvaus oli tehty projektinteossa työntekijän ja lapsen kahdenkeskisessä yksilöllistetyssä tuokiassa. Tässä nauhassa korostui työntekijän käyttäen puhetta tukevaa kommunikaatiota lapsen osallisuudenvahvistamiseksi ja hänen ajatusensa esille tuomisen tukena.

6.5 Kehittämishankkeen päättäminen

Hankkeen päättäminen alkoi loppukartoituksella. Kehittämishankkeen loppukartoitus 17.10.2012 ja läsnä olivat kaikki hankkeen toimijat. Aikaa käytettiin yhteensä 2,5 tuntia, josta ensimmäinen tunti käytettiin VIG-ohjauskeskusteluun, joka kuului ikään kuin kolmanteen sykliin. Tämän jälkeen pidettiin fläppiä hyödyntäen aivoriihi aiheesta ”kuntoutuksellisuus lastenryhmissä” ja tämän kautta käytiin myös keskustelua ryhmätoiminnan käytännön toteutuksen suhteista teorioihin, työotteeseen ja tavoitteisiin.

Loppukartoituslomakkeen (liite 5) täyttämiseen varattiin 15 minuuttia ja erillisenä toiveena oli, että jokainen kirjoittaisi jonkun maininnan vapaaseen sanalliseen kohtaan. Lomakkeen numeroidut osiot olivat kohtien 1-3 osalta samat kuin alkukartoituksessa ja osio 4 koski toteutuneen VIG-prosessin hyödyllisyyttä ja mahdollista jatkoa. Täyttämisen ohella työryhmän jäsenten aloitteista tehtiin tarkennuksia kysymysten sisällöistä. Teemahaastattelu käytiin lomakkeen teemoista keskittyen kuitenkin kehittämishankkeen arviointiin ja mahdollisiin hyötyihin sekä jatkotarpeisiin. Työryhmä antoi suullisen luvan käyttää kuviaan ja sanomisiaan kehittämishankkeen kirjaamisessa (opinnäytetyössä) ja lupasin näyttää mainitut osuudet heille ennen työn julkistamista.

Kuva 2. Loppukartoitus.

Tapaamisessa 7.11.2012 viimeisteltiin työryhmän kanssa lastenryhmän toiminnankuvaus sovituilta osilta. (Alkupiiri, vuorovaikutusleikit, projekti) Lisäksi tapasin samana päivänä säätiön laatukoordinaattorin, joka antoi laatutyön näkökulmasta viimeiset ohjeet jostakin ja kuvauksen ulkoasusta. Hän myös kommentoi kehittämishanketta laatutyön näkökulmasta.

Hankkeen päättyessä työryhmän kanssa sovittiin, että hankkeen tuloksista tiedotan ensisijaisesti työryhmälle ja sen jälkeen tulokset esitellään sopeutumisvalmennuskurssin palvelulinjalle ja säätiön johtoryhmälle. Käytännön toteutus ja aikataulu on jälkimmäisten osalta auki. Mahdollisesti kehittämishankkeen toteutus voidaan esitellä koko työyhteisössä, mikä edesauttaisi sopeutumisvalmennuskurssilla tehtävän työn ymmärrettävyyttä myös muilla palvelulinjoilla. Hankkeen tulosten tiedottamisesta ei todennäköisesti ehditä ennen opinnäytetyön valmistumista tiedottaa laajemmin.

Kuva 3. Toiminnankuvauksen viimeistelyä.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTTAMA TIETO

7.1 Yleistä

Alkukartoituksesta ja ryhmähaastattelusta sanallisesti esille tuotiin tarve tarkastella etenkin vuorovaikutusleikkien toteutumista ja videolta havaintona tuli esille, että eniten aikaa ja keskustelua haastattelussa herätti projekti. Projektin sisältöjen ja päivittäisten teemojen täsmällinen, konkreettinen määrittäminen sanallisesti oli vaikeaa. Päivittäin käsiteltävät asiat oli helpointa sanallistaa lasten kanssa käytettyjen kysymysten kautta. Kehittämishankkeen myötä työryhmä tuotti sanoja ja käsitteitä koskien toimintoja sekä tapaa millä työtä tehdään. Tässä luvussa yhteiseen tietoisuuteen tulleet ja sanallisen muodon saaneet toiminnot käsitellään teemoittain, ei sykleittäin.

Video-ohjauksen kannalta toimintojen sisältöjen käsittely ei edellyttänyt asioiden työstämistä tietyssä järjestyksessä, vaan kukin sai valita mistä toiminnasta kuvattua materiaalia toi ryhmän ohjauskeskusteluihin. VIG-ohjauskeskusteluissa etsittiin sanoja ja selityksiä työntekijöiden toimintatavoille ja valinnoille. Alusta alkaen osa kertoi prosessoineensa yhdessä käsiteltäviä asioita sekä pohtineen tietoisemmin omaa toimintaansa. VIG menetelmän tuttuus auttoi keskittymään itsensä tarkkailun lisäksi tekemisiin ja oppimaan yhdessä lapsen reaktioista kuvaa tutkimalla. Toimintojen mukaisissa kappaleissa on esimerkkejä kysymyksistä ja keskusteluista, jotka auttoivat työryhmän jäseniä sanallistamaan omaa ja toistensa toimintaa.

Kuva 4. VIG-ohjauskeskustelu.

7.2 Alkupiiri

Alkupiiristä oli yhteensä kolme eri nauhaa, joista työryhmä löysi konkreettisia toiminnanohjeistukseen kirjattavia asioita liittyen tavoitteeseen ja tuokion etenemiseen sekä työntekijän tapaan huomioida lapsi. Kuvan avulla oli mahdollista tutkia työntekijän vuorovaikutusta ja toimintaa sekä auttaa työntekijää oppimaan omasta toiminnastaan ja sen merkityksestä lapselle. Lyhyiden vuoron vaihtojen ja avoimien kysymysten avulla pyrin aktivoimaan työryhmää havainnoimaan omia ja toistensa vahvuuksia.

M:Nauhaa on mennyt nyt 35 sekuntia liittyäksesi itse ryhmään ja vahvistaaksesi lasten osallisuutta. Milt näytti se alkupiiri, kun katoit omaa toimintaa? Miten osallistat lapsia?

T1: Ainakin rauhalliselta. Kysyn edellisen päivän ja illan kuulumisia. Sanoin, että on viimeinen päivä, ohjelma käytiin läpi, laulut.... kuulumisilla alotin, halusin kuulla. :En määh tie. Olen kiinnostunut lapsista.

M:Mitä kuvassa tapahtuu? Mistä lapsi näkee, että olet kiinnostunut?

T1:No, kysyn. Katson päin.... Katson jokaista vuorotellen, kysyn ja lapset vastaavat. Lapset kokee, että heistä tota...olla kiinnostuneita heistä. Sanoin, tosi kiva taas nähdä teitä. Mä haluaisin kuulla mitä te... (oikeesti oli kiva nähdä)

M:Mitä mieltä muut olette?

T2:Ilmeet helpottaa lasta, eläytyy, silmät aukee. Istuu rauhallisesti, eleet, kiinnostus

T4:Huomioi kaikki, kuunteli, kääntyi päin, katsoi

T3:Osallistaa koko ajan pienillä kysymyksillä. Selkeitä, lapselle helppo vastata. Avoimia kuitenkin.

T5: Kysymykset semmosii tosi selkeitä ja rauhallisia. Vahvistaa lapsen sanomisia.

Alkupiiri vaikutti helpoimmalta toiminnalta sanallistaa huomioiden alkupiirin merkitys, tavoite ja toteutus. Keskustelujen avulla työryhmä pystyi nimeämään alkupiirin tavoitetta erilaisten ryhmien näkökulmasta sekä kuvailemaan konkreettisesti käytännön sovelluksia.

7.3 Vuorovaikutusleikit

Vuorovaikutusleikeistä työryhmä kertoi alusta alkaen, että toimintatuokiona se ”puhuttaa paljon”. Hankkeen aikana keskusteltiin vuorovaikutusleikkien tarkoituksesta, elementeistä ja sisällön strukturoinnista. Yhtenä keskustelun teemana olivat vuorovaikutusleikit osana muuta toimintaa tai esimerkiksi loppupiirin toteuttamismuotona. Työryhmän mielestä vuorovaikutusleikit loppupiirinä toimii joidenkin ryhmien kanssa, toisten ei. Työryhmän jäsenillä ei ole Ryhmätheraplay -koulutusta ja toimintaa nimitetään lapsille leikkituokioksi tai leikkihetkeksi. Työntekijät puhuvat vuorovaikutusleikeistä. Kahdella työntekijällä oli vuorovaikutusleikeistä videomateriaalia, joista toisesta havainnoitiin esimerkiksi työntekijän taitoa tehdä itsensä huomaamattomaksi ja olla kuitenkin koko ajan läsnä ja aktiivisesti ohjata tilannetta.

M: Miksi kuiskaat?

T1: Intensiivisyyttä tilanteeseen. Katson ja osoitan, meneekö ohjeeni perille...

M: Mitä muut sanotte? Mitä näitte?

T2: Hän on houkutellessa lapset odottamaan. Ilmeet, lapset katsovat häntä.

T3: Lapset on jähmettynyt paikoilleen. Kuiskaaminen ja höyhenen puhallus sopii yhteen.

T4: Lapsia auttoi pysymään tässä äänensävy ja kun huomioi kaikkia.

Vuorovaikutusleikkituokion tavoitteen sanallistaminen ”tulis sellanen mukava hetki olla yhdessä toisten kanssa ja sitä kautta harjoitella vuorovaikutustaitoja” antoi näkökulmaa pohtia laajemmin mahdollisuutta tukea lasten vuorovaikutusta ryhmässä. Työryhmä löysi ajatuksia kuinka voisi ylipäätään kuvata sanallisesti vuorovaikutuksen vahvistamista ryhmässä ja ryhmän kanssa sovittiin, että tämän kehittämishankkeen osalta lastenryhmän toiminnankuvauksessa käytetään jatkossa vuorovaikutusleikkien sijaan vuorovaikutustaitojen tietoista vahvistamista.

Osalla työryhmästä on kuitenkin halu pohtia jatkossa enemmänkin leikkikerhon toteuttamista, jotta tulisi huomioiduksi kaikki osa-alueet Ryhmätheraplayn aja-

tuksen mukaan. Kehittämishankkeessa ei tähän paneuduttu, eikä kirjoitettu enempää, koska työryhmällä oli jo tiedossa päivämäärä, jolloin vuorovaikutuksen tukemisesta on Theraplay- ja Ryhmätheraplay -terapeuttien pitämä sisäinen koulutus.

7.4 Itsetuntemuksen lisääminen projektin avulla

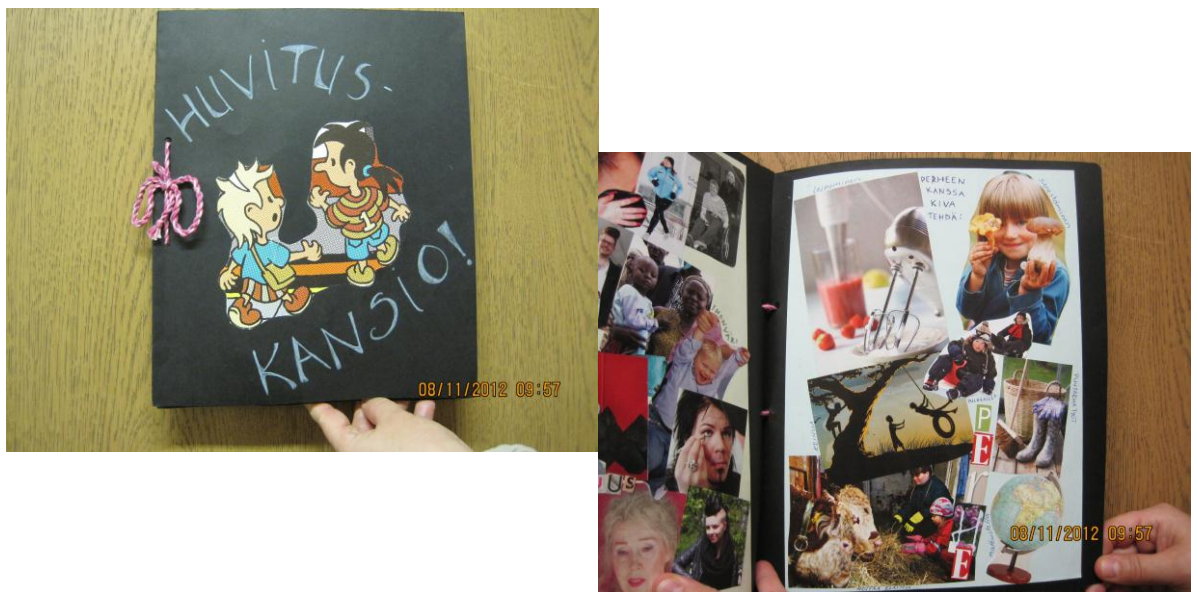
Työryhmän jäsenet kuvailivat projektin toteuttamisesta, että ”perussetti on ok” ja he kokivat osaavansa soveltaakin projektia eri ryhmiin. Keskustelua herätti paljon mitä tarkoittaa perussetti ja mitä teemoja se sisältää. Teemojen osalta pohdinta ja asioiden käsitteellistäminen jatkui koko hankkeen ajan ja vielä toiminnankuvausta kirjatessakin. Projektin tavoitteena on yhteisen käsityksen mukaan itsetuntemuksen lisääminen ja sen myötä itsetunnon kohottaminen. Kun lapsi tuo itsestä esille asioita, itsetuntemus vahvistuu. Projektin teemat kirjattiin projektikohtaan päivitettyyn lastenryhmien toiminnankuvaukseen. (Liitteet 6 ja 7)

Työryhmän pohdinnoissa oleellista oli tiedostaa projektin sisältö määrittävänä tekijänä eikä toteuttamistapa. Haasteena projektien etukäteissuunnittelussa ovat ryhmien erilaisuus sekä se miten saada projektin toteuttamistavasta kullekin houkutteleva ja motivoiva. Kokemuksia siitä, missä vaiheessa voi päättää toteuttamismuodon, oli erilaisia. Osa kokee voivansa tehdä päätöksen vasta nähtyään lapset. Projektiin liittyen työryhmä toi selvästi esille ryhmien keskinäisen erilaisuuden ja pohdintaa liittyi siihen kuinka saada projektin toteuttamismuodosta kulloinkin kiinnostavan ja houkuttelevan.

Toteuttamismuodot vaihtelevat hyvin paljon ja toteuttamismuotoon vaikuttavat ainakin lapsen ikä, sukupuoli ja diagnoosi sekä yksilölliset tavoitteet. Pienimpien lasten kanssa asioiden käsittely tapahtuu leikin ja satujen avulla. Käytettävissä on esimerkiksi kirja Ystäväni Aapo, jolla on autismi. Tavanomainen tapa työstää projektia on valita jonkinlainen askarteluprojekti asioiden käsittelyn tueksi. Päivittäin jatkuva askartelu on usein tarkoituksenmukainen ja työryhmän kuvaamana ” sen äärelle mennään”.

Isoimpien lasten ja nuorten kanssa projekti voi olla selvästi keskustelevampi kuin pienillä eikä asioiden pohtiminen rajoitu vain tiettyyn hetkeen. Projektiin ajatellut sisällöt voivat nousta puheisiin vaikka välipalalla; ”kun nuoret höpöttelee keskenään”. Tämänkaltaisissa ryhmissä työntekijät näkivät omaksi rooliksi olla tukena, jotta lapset ja nuoret voivat keskustella vertaiskokemuksista.

Hankkeen aikana työntekijät sovelsivat myös itselleen entuudestaan tuttuja työtapoja uudella tavalla. Toiminnallisten harjoitteiden yhdistäminen eri teemojen (esimerkiksi taidot ryhmässä) kanssa auttoi jäsentämään asioita. Esimerkiksi omaa auttamisen taitoa oli helpompi pohtia peilaten edelliseen toimintaan.

Kuva 5. Oma kansio.

Oma kansio on yksi paljon käytetty toteuttamismuodoista. Kansiossa yhdistyy askartelu ja itseen liittyvien asioiden pohtiminen. Kuvassa 3 on esitetty yhdenlainen tapa tuottaa tietoa itsestään. Lapset voivat valita lehdistä aiheeseen sopivia kuvia, piirtää tai kirjoittaa kirjoittamisen. Lasten keskinäiset taitoerot eivät korostu kun kukin saa valita miten esittää ajatuksensa.

7.5 Lastenryhmän toiminnankuvaus

Yhdessä työryhmän kanssa päivitimme lastenryhmien toiminnankuvauksen kokonaisuudessaan huomioiden, että kuvaus vastaa käytäntöä vain vuoden 2012 loppuun. Suurelta osin kuvauksen liitteiden sisältämä tieto palvelee työryhmää uudenkin standardin aikana. Toiminnankuvaus liitteineen on hyvä pohja uusille toiminnankuvauksille ja ohjeille. (Liitteet 6 ja 7)

8 ARVIOINTI, LUVAT JA ETIIKKA

8.1 Työryhmän arviointi – vastasiko kehittämishanke tarkoitustaan?

Kehittämishankkeeseen osallistuneet työntekijät arvioivat loppuhaastattelun yhteydessä tämänkaltaisen hankkeen hyödyllisyyttä työryhmälle ja omien henkilökohtaisten taitojen kehittymistä. Kun työryhmän arviointia peilaa ajatukseen hiljaisen tiedon rakentumisesta kollektiiviseksi asiantuntijuudeksi, voi hyödynnähdä myös yksilöllisistä muutosprosesseista. Osa työntekijöistä kertoi saaneensa varmuutta kertoa työstään ja valintojen perusteluista sekä työryhmän löytäneen yhteisiä käsitteitä ja jaettuja ajatuksia ajatuksista ja toiminnasta.

Kyselylomake oli ensisijaisesti kunkin työntekijän henkilökohtaisen oppimisen ja kehittymisen tarkastelua varten. Viiden vastaajan otoksella ei voi tehdä määrällisiä johtopäätöksiä ja muutenkin tämänkaltaisessa hankkeessa annan enemmän painoarvoa sanallisesti tuotetulle arvioinnille. Mielenkiintoista oli, että osa keskiarvoista laski, osa pysyi ennallaan ja osa nousi. Jotkut keskiarvojen pysymisestä ennallaan tai muutoksista selittyivät ryhmähaastattelussa. Kaikissa kysymyksissä oli asteikko 1 – 5: 1= ei ollenkaan 2= vähän 3 = kohtalaisesti 4= paljon 5=erittäin paljon. Lastenryhmien toimintojen sisältöjä koskevien osioiden keskiarvot ovat kuvattuna taulukossa 1.

Taulukko 1. Lastenryhmien toimintojen sisältöjen keskiarvot. (jatkuu)

ALKUPIIRI	Alkukartoituksen keskiarvo	Loppukartoituksen keskiarvo
tiedän tavoitteen	4.2	4.6
osaan ohjata	4.2	4.8
osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin	3.6	4.2
pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	3.7	3.6

VUOROVAIKUTUSLEIKKI, myöhemmin VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN	Alkukartoituksen keskiarvo	Loppukartoituksen keskiarvo
tiedän tavoitteen	3.4	4.0
osaan ohjata	3.2	3.6
osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin	2.6	4
pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	3.5	3.2
PROJEKTI	Alkukartoituksen keskiarvo	Loppukartoituksen keskiarvo
tiedän tavoitteen	4	4
osaan ohjata	3.8	3.6
osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin	3.2	3.4
pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	3.0	3.4

Työntekijöiden omia vuorovaikutustaitoja koskevien kysymysten keskiarvoja en taulukoinut. Yhteenvedona voidaan keskiarvojen perusteella todeta, että työryhmä koki rohkaisevansa lapsia vuorovaikutukseen ja keskinäiseen kanssakäymiseen hyvin. Vahvimmiksi piirteiksi vuorovaikutuksessaan työryhmä koki kuuntelevan (ka 4.4. - 4.2), arvostava (4.0-4.2) ja johdonmukaisen (4.0-3.8). Suurin vaihtelu oli työntekijän taidoissa käyttää puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota. Alkukyselyssä vastausten keskiarvo oli 2.8 ja vaihtelu oli välillä 2-5, loppukyselyssä keskiarvo oli 3.6. Työryhmän toimintaa koskevat osiot ovat taulukossa 2. Vastausten keskiarvon perässä * kuvaa vastausten hajontaa välillä 2-5 kuvaa.

Taulukko 2. Työryhmän toiminta.

TYÖRYHMÄN TOIMINTA	Alkukartoituksen keskiarvo	Loppukartoituksen keskiarvo
puhumme lastenryhmän toiminnan		
arvoista	2.8	2.8
tavoitteista	3.8*	4.4
sisällöistä	2.8*	3.8
työnjaosta	3.6	3.2
meillä on	Alkukartoituksen keskiarvo	Loppukartoituksen keskiarvo
aikaa jakaa tietoa	3.0	2.8
yhteiset käsitteet	2.6	3.4
jaettu ajatus toteutuksesta	2.8	3.4
tietoa toisten osaamisesta	2.8	3.4

Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjauksen käyttöä kehittämishankkeessa kysyttiin työryhmältä alussa ja lopussa eri kysymyksillä. Alkukartoituskyselyn perusteella työryhmän jäsenillä oli paljon odotuksia Videoavusteiselle vuorovaikutuksen ohjaukselle oman ammatillisen kehittymisen apuna. Tämän kysymyksen keskiarvo oli 4.2. Työryhmän yhteisen tietoisuuden lisääntymiseen työryhmä odotti VIG-prosessin hyödyttävän keskiarvolla 4.6 eli paljon tai jopa erittäin paljon.

Loppukartoituksessa omien nauhojen kautta saatu hyöty oli jonkin verran vähemmän (4.25) kuin muiden nauhat tuoma hyöty (4.4). Työntekijöiden kertomana tämä selittyy osittain sillä, että on kokemusta video-ohjauksesta ja tietoisuutta omasta työskentelystä on jo paljon kun taas muiden työskentelyn näkeminen oli antoisampaa ja antoi uusia näkökulmia omaankin työskentelyyn. Yhteisen tietoisuuden koettiin lisääntyneen VIGin avulla paljon ja keskiarvo oli 4.4. Jatkossa työryhmä arvioi video-ohjauksen voivan tukea paljon (4.2.) omaa ja työryhmän ammatillista kehittymistä.

Työryhmällä oli loppukartoituslomakkeessa viimeisenä kohtana tila kirjoittaa vapaat kommentit kehittämishankkeesta. Toiveena oli, että kukin kirjoittaisi ainakin yhden sanan koskien esimerkiksi parannusehdotuksia, toiveita tai hankkeen sujumista. Työryhmän jäsenet kommentoivat kehittämishankkeen auttaneen sanottamaan omaa toimintaansa sekä helpottaneen perusteluja valinnoista esimerkiksi uusille työntekijöille. Useampi kertoi oppineensa omista ja toisten VIG-nauhoista. Muiden työskentelyn näkeminen antoi tietoa ja sai oppia muidenkin tavasta tehdä työtään. Tärkeä huomio oli myös aiempaa vahvempi tietoisuus sovan työntekijöiden vuorovaikutustaidoista. Kehittämishankkeen nimettyjen tavoitteiden ja kehittämistehtävän lisäksi useampi työryhmän jäsen kertoi yhteishengen vahvistuneen. Ryhmähaastattelussa tuotetut ajatukset olivat hyvin samansuuntaisia yllämainittujen kanssa.

8.2 Oma arviointi

Aloittaminen ja käytännön toteutuksen käynnistyminen työryhmän kanssa kesti yllättävän pitkään. Koska kehittämistoiminta yhdessä työryhmän kanssa alkoi vasta heinäkuussa, tiivistyi VIG-prosessin alkupuoli. Jälkikäteen arvioiden tämä oli kuitenkin hyvä frekvenssi ja sysäsi kehittämisen liikkeelle intensiivisesti. Tämän jälkeen kahden kuukauden tauko ei näkynyt kohtaamisissa. Kehittämishankkeen tavoite lisätä työryhmän tietoisuutta omasta toiminnastaan ja siten vahvistaa kuntoutuksellisia sisältöjä lastenryhmissä kiteytyi kolmeen ryhmätöinnän sisältöön.

Kehittämishanke toteutui pääsääntöisesti suunnitelman mukaan. Kesälomien ajankohdat ja sairastumiset vaikuttivat jonkun verran toteutuksen aikatauluun ja osan työntekijöiden kohdalla VIG-kuvauksiin. Sisällöllisesti hanke toteutui hyvin ja video-ohjaus menetelmänä toi lisäarvoa. Toteutuksen kannalta oli hyvä pitää ryhmä suljettuna vaikka hankkeen aikana Huvitukseen tuli uusia työntekijöitä. Oman työskentelyn tarkastelu videokuvan avulla edellyttää turvallista tilaa sekä keskinäistä luottamusta ja suljettu ryhmä edesauttoi sitä. Omassa toiminnassa

kuva auttoi pysymään sovituissa, rajatuissa aiheissa ja pitämään keskustelun tavoitteen ja kehittämistehtävän suuntaisena.

Kelan kuntoutusstandardi muuttuu vuoden 2013 alusta ja se vaikuttaa merkittävästi myös sopeutumisvalmennuskurssien ohjelmiin ja lastenryhmien sisältöihin. Tästä syystä ei koko lastenryhmien toiminnan kuvausta ole tarkoituksenmukaista päivittää. Lastenryhmien sisältöjen/osatoimintojen tarkka kuvaaminen ei ole tarkoituksenmukaista, koska tulevan kuntoutusstandardin mukainen käytännön toteutus ei ole täysin hahmottunut. Kehittämishankkeen myötä auki kirjoitetut ajantasaiset ja hyvin kuntoutuksellista toimintaa kuvaavat tekstit palvelevat uuden toiminnankuvauksen työpapereina. Sisältöinä kuitenkin säilyy ryhmäaikojen strukturoitu aloitus eli alkupiiri, itsetuntemuksen lisäämiseen liittyvät sisällöt (vrt. projekti) sekä myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen. Tässä vaiheessa suurin hyöty on työryhmänjäsenten henkilökohtaisten prosessien myötä vahvistunut ammatillisuus sekä yhteisen keskustelun aktivoituminen. Kirjatut asiat toimivat vakituisen työryhmän tukena ja helpottavat uusien työntekijöiden sekä opiskelijoiden ohjaamista ja perehdyttämistä.

Ennakoin myös joitakin jatkoajatuksia kehittämishankkeen päättyessä. Kehittämishankkeen pohjalta saattaa olla suositeltavaa sopia lastenryhmänprosessille oma prosessinomistaja ja huolehtia vuosittain tapahtuvista interventioista työntekijöiden tueksi. Useamman uuden työntekijän liittyessä työryhmään selkeä muutaman kerran video-ohjausprosessi olisi hyödyllinen ja auttaisi uusien liittymistä ryhmään. Hyödyllistä oli tukea myös koko työryhmää ja vahvistaa eri vertaisryhmien ohjaajien ja kurssisuunnittelijoiden keskinäistä yhteistyötä.

8.3 Luvat ja etiikka

Lupaa asiakasperheiltä tai Kelalta ei tarvita, koska aineisto, jota kehittämishankkeen aikana kertyi, liittyi työntekijöiden toimintaan. Kehittämisen fokuksessa oli työntekijän toiminta lastenryhmässä ja hänen tapansa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. VIG-ohjauksessa käytetyt nauhat olivat kuntoutusmateriaalia, joiden käyttöä ja arkistointia koskevat omat säädöksensä. Kehittämis-

hankkeeseen osallistuvilta työntekijöiltä on suullinen lupa käyttää videointia dokumentointina ja aineistoa opinnäytetyössäni. Suoriin lainauksiin ja kuviin olen pyytänyt yksilöidyt luvat kultakin osallistujalta.

Työryhmältä on suullinen lupa säilyttää kaikki videoitu materiaali työryhmän tapamisista. Levylle tallennettu materiaali säästetään mahdollista myöhempää käyttöä varten. Kehittämistoiminnan ja video-ohjausmenetelmän käytön kannalta kysymykseen tulee tarkempi nauhojen analysointi esimerkiksi Observer – ohjelmalla. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia miten kollektiivisen tiedon ja asiantuntijuuden muodostuminen ilmenee ryhmän sisäisessä vuorovaikutuksessa.

Eettistä pohdintaa liittyy lähinnä siihen mitä hankkeeseen osallistuvan työryhmän ulkopuolelle tiedotetaan ja miten. Alusta sovittiin, että ryhmä pidetään suljettuna ja ryhmän luottamuksellisuudesta puhuttiin ääneen ryhmässä. Ryhmässä käsiteltyjä asioita ei ollut lupa kertoa tai referoida ulkopuolisille ja sama koski luonnollisesti minuakin. Hankkeen aikana oli sovittu, että yleisellä tasolla käsiteltyistä teemoista voi puhua, mutta esimerkiksi tiedottamista tai tilannekatsausta ei tehdä edes talon johdolle kesken hankkeen. Kun kehittämishanke toteutettiin suljetun ryhmän kanssa, kunnioitus ja luottamuksellisuus liittyen jokaisen henkilökohtaiseen oppimisprosessiin toteutuivat. Luottamuksen merkitys korostuu kun kehittäminen liittyy kunkin osallistujan omaankin toimintaan ja ammatilliseen kehittymiseen. Luottamukseen liittyy olennaisesti myös haavoittuvuus. Mitä arvokkaampi kyseinen asia yksilölle on, sitä suuremman riskin otamme ja sitä haavoittuvaisempia olemme. (Marila ja Ylinen 2002)

Luottamuksen myönteisistä funktioista on mainittu muun muassa, että se luo solidaarisuutta ihmisten välille, minkä kautta elämästä tulee sujuvaa ja ennakoitavaa. Se lisää niin yksilön kuin yhteisön resursseja, kun yksilöllä on luotettuja, hän voi heidän kauttaan saada esimerkiksi tietoa ja tukea erilaisiin asioihin. Toisaalta sosiaalinen vuorovaikutus ei edellytä luottamusta vaan voi toimia ilman. Kun, yksilö luottaa henkilöön, niin tukena on myös luotettavasti toimiva institutio. (Marila ja Ylinen 2002)

Omassa toiminnassa koin tärkeäksi avoimuuden ja vilpittömän halun tehdä näkyväksi työntekijöiden osaamista ja ajatuksia työstään. KELAn kuntoutuksen standardi määrittää esimerkiksi kurssien sisältöjä kuten myös kuntoutuspalvelujen kilpailutuksessa luvatut asiat ja säätiön arvoperusta. Koska työntekijät eivät aidosti voi kaikkeen vaikuttaa, ei ole oikein myöskään kaikesta kysyä. Työryhmän ajatusten käyttöönotto ja mahdollisesti vanhojen käytäntöjen muuttamisenkin pitää olla mahdollista silloin kun sitä kysytään. Luottamuksellisuus on tärkeää jotta myös kyseenalaistavat kommentit tulevat esille.

Kehittämishankkeen alustaa alkaen pohdin onko tuttuus minun ja työryhmän välillä etu vai haitta. Kun oma ammatillinen toiminta ja taidot ovat kehittämisen kohteena ja ryhmän tarkastelun alaisena, on turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri ensisijaisen tärkeää. Tästä näkökulmasta tuttuus ja minulle tyypillisen vuorovaikutustavan tunteminen oli ehdottomasti myönteistä. Uskon henkilökohtaisten suhteiden auttaneen myös vaikeiden asioiden käsittelyä ja omien oppimisen kohtien esille tuomista. Useamman vuoden yhteinen työura ja konsultoiva roolini lastenryhmissä saattoi aluksi vaikeuttaa kysyjän roolia ja olla hämmentävää kun kysyin ikään kuin itsestään selvistä asioista. Uskon olleeni niin vahvasti orientoitunut työryhmän tuottaman tiedonetsintään, että itselleni ei ollut hankalaa olla tietämätön.

9 POHDINTA

Kuntoutuksellisuus lastenryhmässä – kehittämishanke kesti omalta osaltani lähes vuoden. Suunnitelman mukaisesti kehittämisen kohteina olivat alkupiiri, vuorovaikutusleikit ja itsetuntemuksen lisäämiseen liittyvä projekti. Näihin toimintoihin liittyy paljon hiljaista tietoa, jonka sanallistaminen on haastavaa. Lastenryhmän keskeisiä toimintoja koskevien yhteisten käsitteiden löytäminen oli tärkeää ja tiedon edelleen kirjaaminen toiminnankuvaukseksi tarkoituksenmukaista. Oleellista oli huomioida kunkin toiminnon ensisijaisen tavoitteen lisäksi näkökulmia laajemmin lastenryhmätoimintaan vaikuttavista tekijöistä sekä merkityksistä yksittäiselle lapselle. Myös ryhmäkohtaiset erot olivat suuret riippuen lasten iästä, kuntoutujan tai sisaruksen diagnoosista. Kehittämishanke oli itselleni hyvin antoisa. Näin monitasoisen ja –säikeisen toiminnan kuvaileminen kirjallisesti on osoittautunut erittäin haasteelliseksi.

Kehittämishankkeen toteutuminen seci-malliin peilaten tuntui luontevalta, koska hiljainen tieto ja tiedon muodostuminen olivat keskeisiä käsitteitä. Ammatillinen kehittyminen ja tiedonmuodostuminen tässä prosessissa toteutuivat mukailien aiemmin esiteltyä Nonakan ja Takeuchin seci- mallia. Ensimmäisessä vaiheessa, jo ennen kehittämishanketta, on syntynyt runsaasti hiljaista tietoa ja ilmennyt kehittämishankkeen tarve. Viimeisten vuosien aikana hiljaista, sanottamatonta tietoa ja toiminnan mallia on siirtynyt kokeneemmilta työntekijöiltä uudemmille ja näin aiempi hiljainen tieto on tiedon sosialisointia kautta siirtynyt uudempienkin työntekijöiden hiljaiseksi tiedoksi.

Toisessa vaiheessa kehittämishankkeen toteutuminen ja etenkin video-ohjausprosessi toimivat tiedon ulkoistamisen foorumina. Alkukartoituksen ryhmähaastattelusta alkaen ja VIG-ohjauskeskusteluissa etsittiin vuorovaikutteisesti nimityksiä ja käsitteitä toimintatavoille hyödyntäen videotallenteita ja Videoavusteista vuorovaikutuksen ohjausta.

Kolmannen vaiheen mukaista tiedon yhdistymistä tapahtui Video-ohjausprosessin aikana ja edelleen loppukartoituksen yhteydessä keskustelus-

sa sekä toiminnankuvauksen kirjaamisessa. Keskusteluissa esille tulleet nimitykset ja käsitteet toimintatavoille yhdistyivät aiempaan tietoon ja kokemukseen, esimerkiksi oman toimintatavan yhdistyminen jo aiemmin tiedostettuun toiminnan tavoitteeseen. Työryhmän jäsenten yksilölliset erot näkyvät selvimmin tässä tiedon muodostuksen vaiheessa ja video-ohjauksella voi huomioida kunkin yksilöllisen vaiheen, vaikka tietoa jaetaan kaikkien kesken.

Neljäs vaihe tiedon sisäistäminen on osalla työryhmän jäseniä alkanut vahvasti jo video-ohjausprosessin aikana ja käytännön toiminnassa prosessi jatkuu koko ajan. Muutoksia toiminnassa oli nähtävissä jo hankkeen aikana ja taito sanallistaa toimintaa yhteisin käsittein oli lisääntynyt. Tästä on tuotoksena lastenryhmien päivitetty toiminnankuvaus.

Lastenryhmien työntekijät tasapainottelevat käytännön työssään jatkuvasti ryhmän toiminnan sujumisen ja yksilöllisen huomioimisen välillä. Työryhmän sitoutuminen ICF-kuntoutusideologiaan näkyi heidän tavassaan puhua lapsista ja toiminnasta. Puheessa korostui lapsen toimintakyky ja sitä edesauttavat keinot. Lapsen kuntoutuksen tavoitteiden monikerroksisuus ilmeni pohdintana GAS-tavoitteiden suhteesta sovan yleisiin ja ryhmän yleisiin tavoitteisiin sekä muiden ryhmäläisten yksilöllisiin tavoitteisiin.

Huomioiden kaikki lapsen tarpeisiin vaikuttavat näkökulmat ja toiveet on työntekijällä valtava määrä asioita hallittavana. Lapsen yleistä kehitystä koskevan tiedon lisäksi pitää olla tietoa diagnooseista ja siitä miten ne vaikuttavat lapsen toimintakykyyn, ymmärrystä vuorovaikutuksen merkityksestä kehityksessä sekä osallisuuden kokemuksen merkityksellisyydestä.

Käytännössä työntekijöiden kaikki asiantuntijatiedon osat (ks. Paloniemi 2008) kiteytyivät viimeisessä VIG-ohjauskeskustelussa työntekijän hyvin myönteisävyisesti esittämä kommenttina: ” jos tässä ei ole sitä kuntoutuksellisuutta niin ei missään! ”. Havainto liittyi toisen työntekijän kahden minuutin nauhaan kahdenkeskisestä projektinteosta lapsen kanssa. Lapsi teki aikuisen ohjauksella ja tuella projektin tehtävää perheestä. Kuvasta näkyi työntekijän praktinen taito huomioida lapsen vuorovaikutusaloitteita ja soinnuttaa omaa kanssakäymistään

suhteessa lapseen ja formaalitieto ilmeni kykyinä käyttää tarvittaessa toiminnanohjauksen ja kommunikoinnissa apuna kuvia ja tukiviittomia. Näiden yhdistyminen näkyi taitona luoda yhteys lapseen käyttäen puhetta sekä puhetta tukevaa kommunikaatiota. Työntekijän läsnäolo välittyi lapselle myös katseiden ja kosketuksen avulla. Lapsen tehdessä omaa tehtäväänsä ryhmätilassa hänellä oli mahdollisuus hetkittäin huomioida myös muita lapsia ja heidän toimintaansa. Tuokiossa yhdistyi lapsen kannalta luontevasti yksilöllisyys ja ryhmään kuuluminen.

Käytännön toteutuksessa jatkuva vuorovaikutus koko työryhmän kanssa oli tärkeää ja esimerkiksi toimintatavoista sopiminen välttämätöntä. Omat moninaiset roolit suhteessa työryhmään oli sanallistettava ja alusta alkaen toin vahvasti esille omaa osuuttani työryhmän hiljaisen tiedon etsijänä. Samanaikaisesti kehittämishankkeen ohjaajana ja VIG-ohjaajan roolissa oli kuitenkin asioiden eteenpäin viejä ja yhteenvetojen tekijä.

Hankkeen päättyessä koen olleeni eniten kannustaja, jonka tuella työryhmä löysi lisää omia vahvuuksiaan ja hiljaista tietoa sekä teki sen osoitukseksi lastenryhmien toiminnankuvauksen. Toiminnankuvauksen tekeminen työryhmänä oli voimaannuttava kokemus ja ainakin osa työntekijöistä aikoo ottaa sen heti käyttöön uusien työntekijöiden perehdyttämisen tueksi. Toiminnankuvaus on työryhmän tuotos ja ”heidän omaisuuttaan”, mikä varmasti motivoi sen käyttöäkin työvälineenä. Tässä kannustajan roolissa koen onnistuneeni hyvin ja toivon jatkossakin voivani tehdä samankaltaista kehittämistoimintaa. Työyhteisö on kiinnostunut laajemminkin käsittelemään kehittämishankkeesta saatuja kokemuksia sekä ottaa kokemukset käyttöön.

Ryhmän kanssa toimimisesta saatujen myönteisten kokemusten myötä uskon entistä vahvemmin myös lasten hyötyvän myönteisistä tunteista. Positiivisen psykologian tutkimus on kuvannut hyvänolon tunteiden suoria ja epäsuoria vaikutuksia ilmiöihin. Kun ihminen kykenee pitämään yllä hyvänolon tunteita, stressihormonipitoisuus on alhaisempi, mikä vaikuttaa suotuisasti aivojen toimintaan ja oppimiseen. Myös liittyminen sosiaalisiin verkostoihin, sosiaalisesta tuesta hyötyminen ja joustavien sopeutumistapojen ylläpitäminen paranee. Voi-

daan sanoa, että hyvän olontunteet tuovat sitkeyttä eli resilienssiä. (Mäkelä 2010, Lipponen 2010, s.123-126.) Koko hankkeen ajan huumorilla oli merkityksellinen osa ja mielestäni se kuvastaa myös yhdessä jaettuja ajatuksia ja kokemuksia.

Kuva 6. Kuntoutuksellisuus lastenryhmässä.

LÄHTEET

- Collins, H.2010. Tacit and Explicit Knowledge. Chicago: ChicagoUniversity Press
- Eriksson, M. 2006. Pelko, johtaminen ja asiantuntijatyö teoksessa Kollektiivinen asiantuntijuus Tampere: Tampere University Press
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin1. Jyväskylä: PS-kustannus
- Haldin-Herrgård, T. & Salo, P. 2008. Piilevien voimavarojen ilmaisemisesta hiljaisessa tiedossa. Teoksessa Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) (2008) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Huotari, M., Hurme, P. & Valkonen, T. 2005 Viestinnästä tietoon. Tiedon luominen työyhteisössä. Helsinki: WSOY
- Jernberg A.M. & Booth P.B 2003. Theraplay - Vuorovaikutusterapian käsikirja 2. painos. Helsinki: Psykologien kustannus Oy
- Kela 2008. Kelan laitospuolittaisen kuntoutuksen standardi. Viitattu 4.11.2012 [http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/%28WWWAllDocsById%29/8CB38AF6DEC218EAC225753D00425B50/\\$file/standardi_15.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/%28WWWAllDocsById%29/8CB38AF6DEC218EAC225753D00425B50/$file/standardi_15.pdf)
- Kela. Viitattu 4.11.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/301210120315SV?OpenDocument>
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Helsinki: WSOY
- Kennedy, H., Landor, M. & Todd, L. (toim.) 2011. Video interaction guidance. A Relationship-Based Intervention to Promote Attunement, Empathy and Wellbeing. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Helsinki: WSOY.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Kallio, A. 2010 Tunteesta tunteeseen -ohjaajan opas. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 4.11.2012
- Kesti, M. 2005. Hiljaiset signaalit. Avain organisaationkehittämiseen. Helsinki: Edita Publishing Oy
- Koivikko, M. ja Sipari, S. 2006 Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Vajaaliikkeisten Kunto ry.
- Koivunen, H. 1998, toinen painos. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava
- Koivunen, N. & Parviainen, J. 2004. Kollektiivinen asiantuntijuus – kymmenen kysymystä. Tampereen yliopisto. Verkkodokumentti. viitattu 3.8.2012 <<http://www.uta.fi/tutkimus/liike/seminaari030604/parviainen.pdf>
- Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkil, T. 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogiseen kehittämiseen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. Helsinki: THL
- Kujanpää S. 2009. Tukikeskustelun käsikirja. Terapeuttista keskustelua hyväksyvässä ilmapiirissä. Jyväskylä: Haukaranta
- Lehtonen, P. 2008. Voimauttava video. Asiakaslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

- Lipponen, K. 2010. Myönteiset tunteet selittämässä ratkaisukeskeistä työskentelyä. Teoksessa Törrönen M. ja Pärnä K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö
- Marila, E. & Ylinen, A. 2002. Luottamus vuorovaikutuksessa, teknologiavälitteinen vuorovaikutus ja luottamuksen rakentuminen, Puheviestinnän pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Moilanen, R. 2008. Ikääntyvien asiantuntijoiden hiljaisen tiedon tunnistaminen. Teoksessa Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) Hiljainen tieto, tietämistä, toimimista ja taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura
- Mäkisalo-Ropponen, M. 2011. Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi
- Mäkelä, J. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 4.11.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. 1995. The Knowledge-Creating Company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. New York: Oxford University Press
- Olli, J. 2012. Kuntoutus nro/2012. Helsinki: Kuntoutussäätiö
- Paloniemi, S. 2008. Hiljaisen tiedon jakaminen työyhteisössä. Teoksessa Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) (2008) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Parviainen, J. (toim.) 2006. Kollektiivinen asiantuntijuus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print
- Polanyi, M. 2009. The Tacit Dimension. Uudistettu painos. Amartya Sen. Chicago: The University of Chicago Press
- Pärnä, K., Saarinen, M., Mellenius, N. & Antikainen, P. 2011. Kuntoutus 3/2011. Helsinki: Kuntoutussäätiö
- Remsu, N. (toim.) 2012. Ennakointidialogit perhekuntoutuksessa 1. osa Helsinki: MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö
- Remsu, N. 2010. Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus päivähoidossa. Helsinki: MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö
- Senge, P. 1990. The Fifth Discipline. The art and practice of the learning organization. New York: Broadway Business
- Seppänen-Järvelä, R. & Vataja K. (toim.) 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Juva: PS-kustannus
- Silhanova, K. & Sancho, M. 2011. VIG and the Supervision Process. Teoksessa Kennedy, H., Landor, M. & Todd, L. (toim.) 2011. Video interaction guidance. A Relationship-Based Intervention to Promote Attunement, Empathy and Wellbeing. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers
- Suomen Therapaly-yhdistys ry. Viitattu 4.12.2012 <http://www.theraplay.fi/index.php?k=4194>
- Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 4.11.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/ajankohtaista/kuukauden/lapsena_yhdessa_koettu_ilo_ehkaisee_mielenterveysongelmia
- Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) (2008) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura.

KUNTOUTUS - JA KEHITTÄMISKESKUS HUVITUS

SOPEUTUMISVALMENNUSKURSSIT 2012

KURSSI	KURSSIAIKA	HAKUAIKA PÄÄTTYY
1. Lasten neurologisen kehityksen erityisvaikeudet, perhekurssi, jakso 1	9.–14.1.2012	5.10.2011
perhekurssi, jakso 2	11.–16.6.2012	
2. Downin oireyhtymä, kouluikäiset lapset	16.–21.1.2012	14.10.2011
3. Aspergerin oireyhtymä, kouluikäiset lapset ja nuoret	29.1.–4.2.2012	4.11.2011
4. Autismi, kouluikäiset lapset ja nuoret	5.–11.2.2012	25.11.2011
5. Touretten oireyhtymä, kouluikäiset lapset	20.–25.2.2012	2.12.2011
6. Lasten neurologisen kehityksen erityisvaikeudet, perhekurssi, jakso 1	5.–10.3.2012	8.12.2011
perhekurssi, jakso 2	27.8.–1.9.2012	
7. Autismi, alle kouluikäiset lapset	25.–31.3.2012	30.12.2011
8. Neurologisen kehityksen erityisvaikeudet, alle 16-vuotiaat lapset ja nuoret	23.–28.4.2012	27.1.2012
9. Vaikea tarkkaavaisuushäiriö (ADHD, ADD), kouluikäiset lapset ja nuoret	7.–12.5.2012	3.2.2012
10. Autismi, kouluikäiset lapset	20.–26.5.2012	17.2.2012
11. Aspergerin oireyhtymä, kouluikäiset lapset, jatkokurssi	3.–9.6.2012	2.3.2012
12. Vaikea tarkkaavaisuushäiriö (ADHD, ADD), kouluikäiset lapset ja nuoret, jatkokurssi	25.–30.6.2012	23.3.2012
13. Downin oireyhtymä, alle kouluikäiset lapset	2.–7.7.2012	5.4.2012
14. Lasten neurologisen kehityksen erityisvaikeudet, perhekurssi, jakso 1	16.–21.7.2012	13.4.2012
perhekurssi, jakso 2	3.–8.12.2012	
15. Autismi, kouluikäiset lapset ja nuoret, jatkokurssi	29.7.–4.8.2012	27.4.2012
16. Downin oireyhtymä, alle kouluikäiset lapset	13.–18.8.2012	11.5.2012
17. Lasten neurologisen kehityksen erityisvaikeudet, perhekurssi, jakso 1	20.–25.8.2012	25.5.2012
perhekurssi, jakso 2	26.11.–1.12.2012	
18. Autismi, alle kouluikäiset lapset	9.–15.9.2012	8.6.2012
19. Vaikea tarkkaavaisuushäiriö (ADHD, ADD) kouluikäiset lapset ja nuoret	24.–29.9.2012	21.6.2012
20. Aspergerin oireyhtymä, kouluikäiset lapset ja nuoret	7.–13.10.2012	6.7.2012
21. FAS-oireyhtymä, sijaisperheet, vaikeahoitoiset lapset	22.–27.10.2012	20.7.2012
22. Aspergerin oireyhtymä, kouluikäiset lapset	11.–17.11.2012	10.8.2012
23. Touretten oireyhtymä, kouluikäiset lapset	19.–24.11.2012	17.8.2012

KUNTOUTUSKURSSIT 2012

24. Aspergerin oireyhtymä, 13–15-vuotiaiden nuorten ”kohti omatoimisuutta”		25.11.2011
perhejakso 1	10.–14.4.2012	
nuortenjakso 1	17.–21.9.2012	
nuortenjakso 2	7.–11.1.2013	
perhejakso 2	11.–15.3.2013	
25. Aivovamman saaneen lapsen ja nuoren perhekuntoutuskurssi		28.10.2011
kuntoutusjaksot: 12.–16.3.2012, 14.–18.5.2012, 20.–24.8.2012 ja 26.–30.11.2012 (4 jaksoa)		
26. Aivovamman saaneen lapsen ja nuoren perhekuntoutuskurssi		27.4.2012
kuntoutusjaksot: 17.–21.9.2012, 10.–14.12.2012, 11.–15.2.2013 ja 15.–19.4.2013 (4 jaksoa)		
27. Aivovamman jälkitilat, nuorten kuntoutuskurssi	11.–16.6.2012	9.3.2012

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö
 Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvitus, Valasrannantie 465, 21900 Yläne,
 p. (02) 2777 444, f. (02) 2563 635, huvitus@mll.fi, www.lastenkuntoutus.net

Kehittämishankkeen toteutuksen aikataulu

KEHITTÄMISHANKKEEN KOKONAISPROSESSIN AIKATAULU NÄKÖKULMASTA

2012	tapahtuma	osallistujat	tulos/tuotos/ dokumentti
tammikuu	KEHITTÄMISHANK-KEEN IDEA	minä	hakemus johtoryhmälle
helmikuu	LUPA TOTEUTTAA- jory osoittaa kehittämis- päällikön työelämän edus- tajan ohjaajaksi	jory, minulle tiedoksi säh- köpostitse	yhteydenotto kehittämis- päällikköön
maaliskuu	NEUVOTTELUT JA TO- TEUTUKSEN SUUNNIT- TELU	minä ja kehittämis- päälliköt, kuntoutus- suunnittelija, palvelulinja- vastaavat	alustava kehittämistehtä- vä ja karkea suunnitelma toteutuksesta ja sisällöstä
huhtikuu	TOTEUTUKSEN SUUN- NITTELU JA TARKEN- NUKSET OHJAUSKESKUSTELU	minä kehittäispäällikkö	kehittämisen kohteiksi alkupiiri, vuorovaikutus- leikit ja projekti
toukokuu	AIKATAULUN JA LOMAK- KEIDEN LAATIMINEN + OH-JAUSKESKUSTELU	minä kehittäispäällikkö	aikataulu, infokirje, alku- kartoituslomake valmiina—kehittämis- ja kuntoutuspäällikön hy- väksyntä
kesäkuu	INFO TYÖRYHMÄLLE	minä ja työryhmä kuntou- tuspäällikkö, palvelulinja- vastaava, kurssisuunnit- telijat (sähköposti) 2 työntekijää	

	LOMAKKEEN KOEPON- NISTUS		muutos lomakkeeseen
heinäkuu	ALOITUS, 1. VIG- SYKLI 2. VIG-SYKLI	minä ja työryhmä minä ja työryhmä minä ja työryhmä	lomakkeet, fläppi, video video video
elokuu	TYÖRYHMÄN PALAVERI 3.SYKLI	työryhmä minä ja työryhmä	työryhmän ajatuksi-a projektista/ fläppi video
syyskuu	3.SYKLI JATKUU	minä ja työryhmä	prosessointia ja kirjallisen tuotoksen työstämistä
lokakuu	3.SYKLI JATKUU JA LOPETUS	minä ja työryhmä minä ja työryhmä	lomakkeet, fläppi, video
marraskuu	TOIMINNANKUVAUKSEN VIIMEISTELY, JÄLKITYÖT	minä ja työryhmä minä	Valmis toiminnan kuvaus dokumentit arkistoitu

Alkuinfo

”HILJAISESTA TIEDOSTA KOLELKIIVISEEN ASiantuntijuuteen”

Opinnäytetyö tulee olemaan toiminnallinen ja kehittämishankkeen tavoitteena on tukea sopeutumisvalmennuskursseilla lastenryhmissä työskentelevän moniammatillisen työryhmän jäsenten ammatillista kehittymistä, vahvistaa kuntoutuksellista työtettä ja työntekijöiden keskinäistä yhteistyötä.

”Tietoisuus omasta perustehtävästä ja oman työskentelyn perusteista sekä kuntoutuksen merkityksistä lapsille ja vanhemmille vaikuttaa osittain jääneen yksilöiden taidoksi ja hiljaiseksi tiedoksi. Sekä työntekijät että työnantaja kokevat tarpeelliseksi tukea lastenryhmien työntekijöitä aiempaa enemmän kuntoutuksellisen työskentelyn ”kirkastamiseksi”. Näihin tarpeisiin liittyen sopeutumisvalmennuskurssien lastenryhmien moniammatillisen työryhmän kanssa toteutetaan ryhmämuotoinen video-ohjausprosessi. Menetelmänä Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus VIG^{MLL} (Video Interaction Guidance) on ratkaisu- ja voimavarakeskeinen.”

Kehittämishankkeen avulla voidaan tarkastella myös

- miten video-ohjausprosessi tukee moniammatillisen työryhmän yksilöiden hiljaisen tiedon rakentumista kollektiiviseksi asiantuntijuudeksi ja
- sopiiko ryhmämuotoinen video-ohjaus menetelmäksi työyhteisölähtöisessä kehittämisprosessissa.
- Kehittämishankkeen perusteella voidaan arvioida mallin toimivuutta yksittäisen asian ”kuntoon laittamiseksi” tai vuosittaisena ”ruosteenestona”.

”Tässä kehittämishankkeessa esimerkkiprozessina tarkastellaan lastenryhmän toiminnan kuvauksen päivittämistä, mikä käytännössä tarkoittaa hiljaisen tiedon rakentamista kollektiiviseksi ja tiedon auki kirjoittaminen sekä näkyväksi tekemistä. Laajempaa teemana koko työskentelyssä on ”kuntoutuksellisuus lastenryhmissä”. Video-ohjauksen tavoitteena on yksittäisen työntekijän kohdalla vahvistaa kunkin vuorovaikutustaitoja asiakkaiden kohtaamisessa ja työryhmän jäsenenä sekä edesauttaa hiljaisen tiedon sanottamista. Organisaation kannalta kehittämishanke vahvistaa nykyisiä työntekijöitä ja parantaa heidän kykyään perehdyttää uusia työntekijöitä sekä siten varmistaa myös kuntoutuksen tasalaatuisuutta. Esimerkkiprozessissa konkreettisenä tuotoksena on päivitetty lastenryhmien toiminnan kuvaus.”

Alkukartoituslomake

”HILJAISESTA TIEDOSTA KOLLEKTIIVISEEN ASIANTUNTIJUUTEEN”

ALKUKARTOITUS SOVAN MONIAMMATILLISEN TYÖRYHMÄN JÄSENILLE

Kartoitus liittyy lastenryhmätoimintaan. Väittämät on jaettu neljään osioon ja kaikissa vastaaminen asteikolla 1 – 5. Ympyröi parhaiten mielipidettäsi vastaava numero.
1= ei ollenkaan 2= vähän 3 = kohtalaisesti 4= paljon 5=erittäin paljon

1. LASTENRYHMÄTOIMINTA

1. ALKUPIIRI

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin		1	2	3	4-5
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin					
	1	2	3	4	5

2. VUOROVAIKUTUSLEIKKI / LEIKKIKERHO

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin		1	2	3-4	5
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin					
	1	2	3	4	5

3. ”PROJEKTI”

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin		1	2	3	4-5
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin					
	1	2	3	4	5

2. VUOROVAIKUTUSTAITOT

1. SEURAAVAT ASIAT KUVAAVAT KOMMUNIKOINTITAITOJANI LASTENRYHMÄSSÄ

a. käytän puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation menetelmiä ja välineitä					
	1	2	3	4	5
b. osaan rohkaista lasta vuorovaikutusaloitteisiin					

	1	2	3	4	5
c. osaan vahvistaa lasten keskinäistä kanssakäymistä					

	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

2. SEURAAVAT ADJEKTIIVIT KUVAAVAT VUOROVAIKUTUSTAPAANI

a. helppoymmärteinen	1	2	3	4	5
b. johdonmukainen	1	2	3	4	5
a. eloisa	1	2	3	4	5
d. eläytyvä	1	2	3	4	5
b. arvostava	1	2	3	4	5
d. kuunteleva 1	2	3	4	5	

3. TYÖRYHMÄN TOIMINTA

1. PUHUMME LASTENRYHMÄTOIMINNAN

a. arvoista	1	2	3	4	5
b. tavoitteista	1	2	3	4	5
b. sisällöistä	1	2	3	4	5
c. työnjaosta	1	2	3	4	5

2. MEILLÄ ON

a. aikaa jakaa tietoa	1	2	3	4	5
b. yhteiset käsitteet	1	2	3	4	5
c. jaettu ajatus toteutuksesta 1		2	3	4	5
d) tietoa toisten osaamisesta 1		2	3	4	5

4. TYÖRYHMÄN VIG-PROSESSI

1. VIDEOAVUSTEINEN VUOROVAIKUTUKSEN OHJAUS, VIG^{MLL}

a. olen saanut tietoa	1	2	3	4	5
b. käytän menetelmää	1	2	3	4	5
c. olen ollut ohjattava	1	2	3	4	5

2. OLETAN VIG-PROSESSIN AUTTAVAN OMAA AMMATILLISTA KEHITTYMISTÄNI

	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

3. OLETAN VIG-PROSESSIN LISÄÄVÄN TYÖRYHMÄN YHTEISTÄ TIETOISUUTTA

	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

ODOTAN TÄLTÄ PROSESSILTA... (tarvittaessa jatka kääntöpuolelle)

Loppukartoituslomake

LOPPUKARTOITUS SOVAN MONIAMMATILLISEN TYÖRYHMÄN JÄSENILLE

Kartoitus liittyy lastenryhmätoimintaan. Väittämät on jaettu neljään osioon ja kaikissa vastaaminen asteikolla 1 – 5. Ympyröi parhaiten mielipidettäsi vastaava numero. 1= ei ollenkaan 2= vähän 3 = kohtalaisesti 4= paljon 5=erittäin paljon

1. LASTENRYHMÄTOIMINTA

1. ALKUPIIRI

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin 1	2	3	4	5	
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	1	2	3	4	5

2. VUOROVAIKUTUSLEIKKI / LEIKKIKERHO

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin 1	2	3	4	5	
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	1	2	3	4	5

3. ”PROJEKTI”

a. tiedän tavoitteen	1	2	3	4	5
b. osaan ohjata	1	2	3	4	5
c. osaan soveltaa erilaisiin ryhmiin 1	2	3	4	5	
d. pystyn sanallistamaan toiminnan suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin	1	2	3	4	5

2. VUOROVAIKUTUSTAITOT

1. SEURAAVAT ASIAT KUVAAVAT KOMMUNIKOINTITAITOJANI LASTENRYHMÄSSÄ

a. käytän puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation menetelmiä ja välineitä	1	2	3	4	5
b. osaan rohkaista lasta vuorovaikutusaloitteisiin	1	2	3	4	5
c. osaan vahvistaa lasten keskinäistä kanssakäymistä					

	1	2	3	4	5
2. SEURAAVAT ADJEKTIIVIT KUVAAVAT VUOROVAIKUTUSTAPAANI					
a. helppoymmärteinen	1	2	3	4	5
b. johdonmukainen	1	2	3	4	5
a. eloisa	1	2	3	4	5
d. eläytyvä	1	2	3	4	5
b. arvostava	1	2	3	4	5
d. kuunteleva	1	2	3	4	5

3. TYÖRYHMÄN TOIMINTA

1. PUHUMME LASTENRYHMÄTOIMINNAN

a. arvoista	1	2	3	4	5
b. tavoitteista	1	2	3	4	5
b. sisällöistä	1	2	3	4	5
c. työnjaosta	1	2	3	4	5

2. MEILLÄ ON

a. aikaa jakaa tietoa	1	2	3	4	5
b. yhteiset käsitteet	1	2	3	4	5
c. jaettu ajatus toteutuksesta	1	2	3	4	5
d) tietoa toisten osaamisesta	1	2	3	4	5

4. TYÖRYHMÄN VIG-PROSESSI

1. VIDEOAVUSTEINEN VIG^{MLL}® KEHITTÄMISHANKKEESSA

VUOROVAIKUTUKSEN

OHJAUS,

a. on tukenut ammatillista kehittymistäni/ OMAT NAUHAT

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

b. on tukenut ammatillista kehittymistäni/ MUIDEN NAUHAT

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

c. on lisännyt yhteistä tietoisuutta

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. JATKOSSA VIG-PROSESSI VOISI TUKEA

a. omaa ammatillista kehittymistä

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

b. työryhmän ammatillista kehittymistä

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

TÄSTÄ TYÖRYHMÄN PROSESSISTA JÄI PUUTTUMAAN/SAIN/ JÄI MIELEEN...(jatka kääntöpuolelle)

Lastenryhmän toiminnankuvaus

LASTENRYHMIEN TOIMINTA HUVITUKSEN SOPEUTUMISVALMENNUSKURSSEILLA

- MITÄ UUDEN TYÖNTEKIJÄN TULISI TIETÄÄ JA "VANHAN" MUISTAA VOIDAKSEEN TOIMIA ARVOJEMME JA TAVOITTEIDEMME MUKAISESTI

MLL:N LASTEN JA NUORTEN KUNTOUSSÄÄTIÖN TOIMINTA-AJATUS:
YHDESSÄ LAPSEN PARHAAKSI

KESKEISET ARVOMME:

- yhteisvastuu
- lapsen ja lapsuuden arvostus
- inhimillisyys
- ilo
- suvaitsevaisuus

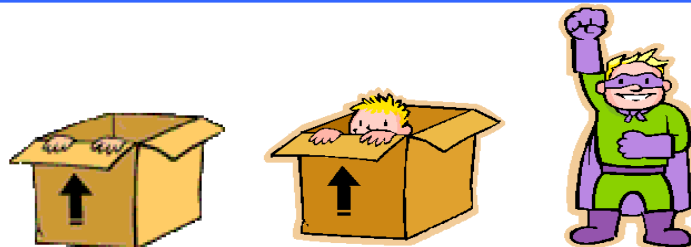
ICF-KUNTOUSSÄÄTIÖN AJATUS

LASTENRYHMIEN YLEISET TAVOITTEET

- kokemus hyväksytyksi tulemisesta yksilönä ja ryhmänjäsenenä
- vuorovaikutustaitojen vahvistaminen ja lisääminen
- itsetuntemuksen lisääminen ja myönteisen minäkäsityksen vahvistuminen
- voimavarojen ja vahvuuksien löytäminen toiminnan avulla

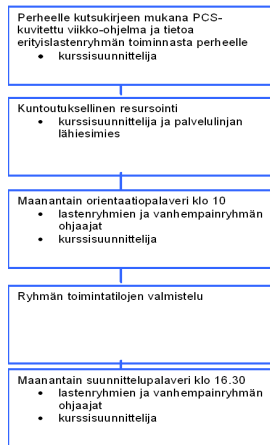
GAS-TAVOITTEET

TAVOITTEELLINEN KUNTOUKSELLINEN LASTENRYHMÄN TOIMINTA SOVALLA

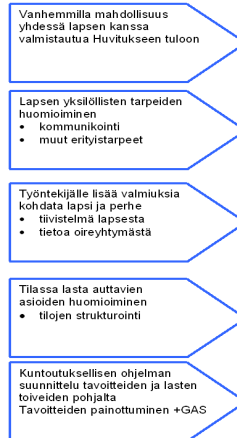

Kuntoutuksellisuus sopeutumisvalmennuskurssien lastenryhmissä - kehittämisshanke
MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Kuntoutus- ja kehittämiskeskus Huvitus
SOVA-työryhmä/KS, JT-S, IP, TR,KA&EÄ

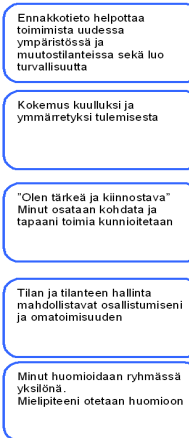
VALMISTAUTUMINEN VIIKKOON
Toiminta/kuka tekee

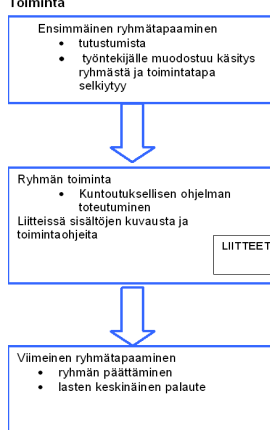
Tavoite

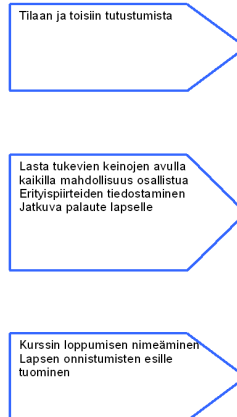
Lapsen kokemus

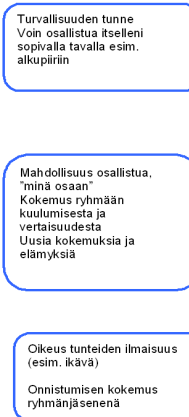
RYHMÄN TOIMINTA, LAPSI RYHMÄSSÄ
Toiminta

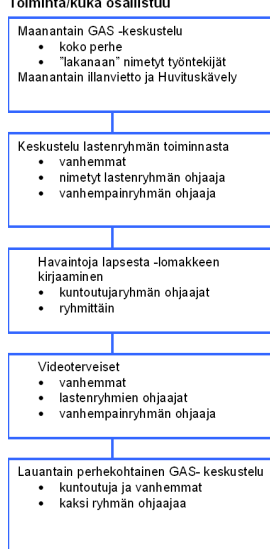
Tavoite

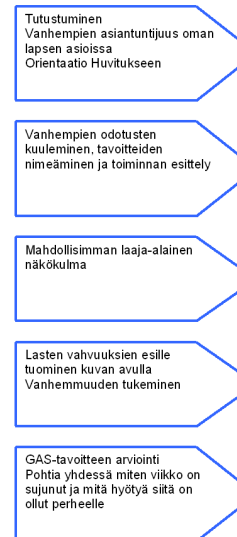
Lapsen kokemus

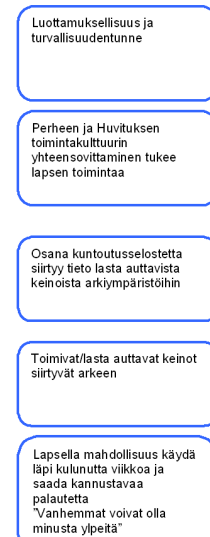
YHTEISTYÖ, LAPSI PERHEENJÄSENEKSI JA TOIMINTA OSANA KUNTOUTUSTA
Toiminta/kuka osallistuu

Tavoite

Merkitys lapselle ja perheelle

Mannerheimin lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutuksen ja Kuntoutuksen kehittämiskeskus Huvitus

Lastenryhmän toiminnankuvauksen liitteet

RYHMÄN TILOJEN VALMISTELU

Jäsennelty tila auttaa lasta toimimaan. Ennakovalmisteluilla pyritään luomaan lapselle valmiiksi oma paikka ryhmässä, tukemaan ryhmäytymistä ja lisäämään turvallisuutta.

- tilojen jaottelu käyttötarkoituksen mukaisesti (mahdollisuuksien mukaan)
  - leikille varattu oma huone tai lelut pois näkyviltä muun toiminnan aikana
  - alkupiiriä varten soveltuva tila ja riittävä määrä lattiatyynyjä
- ylimääräisten ärsykkeiden karsinta (huomioi kuulo-, näkö-, hajuaisti)
- lapsen paikan nimeäminen
  - nimilista ryhmätilan ulkopuolella
  - nimetty naulakko
  - oman paikan osoittaminen alkupiirissä esim. tyynyn kanssa samanvärisellä kortilla
- lapsen kehitystasoa vastaavien lelujen, pelien ja kirjojen varaaminen
  - mielekkään toiminnan oltava sopivasti haastavaa
  - huomioi lapsen kehitystason lisäksi myös ikä

RUNKO-OHJELMA

MAANANTAI 14.00-16.30	TIISTAI 12.30-16.30	KESKIVIikko 12.30-16.30	TORSTAI 9.00-14.00	PERJANTAI 9.00-13.00	LAUANTAI 9.00-12.00
			Alkupiiri	Alkupiiri Video	Alkupiiri
			leikkiä	leikkiä	leikkiä projekti
			W-leikit	W-leikit	W-leikit
LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS	LOUNAS
	Alkupiiri	Alkupiiri	rentoutuminen projekti	rentoutuminen projekti	Loppupiiri
	leikkiä toim.menetelmät W-leikit	leikkiä toim. menetelmät W-leikit	toim.menetelmät Loppupiiri	Loppupiiri	
VÄLIPALA	VÄLIPALA	VÄLIPALA	VÄLIPALA	VÄLIPALA	VÄLIPALA
Alkupiiri	rentoutuminen	rentoutuminen			
leikkiä	projekti	projekti			
W-leikit Loppupiiri	Loppupiiri	toim.menetelmät			
PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN	PÄIVÄLLINEN
		elokuvailta			
		loppupiiri			

KUNTOUTUKSELLINEN OHJELMA LASTENRYHMISSÄ

Lastenryhmien ohjelmat kuvitetaan tarvittaessa. Kuvitettu ja strukturoitu päiväohjelma auttaa lasta ennakoimaan tulevia tapahtumia ja päivittäin toistuvat toiminnot luovat turvallisuuden tunnetta. Vaikka eri viikoilla toimintojen ajankohdat vaihtelevat, oleellista on kuitenkin kurssin aikana toimia mahdollisimman johdonmukaisesti.

ESIMERKKIPÄIVÄ

ALKUPIIRI

- nimeäminen, ryhmään kuuluminen
- päivän ohjelman kertaus
- sosiaalisten taitojen tukeminen (mm. vuorottelu)
- mukava aloitus päivälle

LEIKKI

- lapsen yksilöllisten vuorovaikutustaitojen tukeminen, esim. vuorovaikutusaloitteiden vahvistaminen
- keskinäisen vuorovaikutuksen ja lapsen kommunikaatiokeinojen tukeminen
- lapsen leikkitaitojen tukeminen
- tarpeiden mukaan eriytetään tai tehdään esim. pöytätason tehtäviä

TOIMINNALLISET MENETELMÄT

- kädentaidot, liikunta, seikkailu, musiikki
- uusien elämysten ja kokemusten saaminen

VUOROVAIKUTUSLEIKKI/ VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN/päivitetään 12/2012 koulutuksen jälkeen

- taviotteena luoda turvallinen ja mukava hetki lapselle sekä mahdollisuus onnistua
- myönteisten vuorovaikutusvaikutustaitojen vahvistaminen

RUOKAILU

- lapsen omatoimisuustaitojen tukeminen
- myös ruokailu on kuntoutuksellinen tilanne

LEPOHETKI/RENTOUTUMINEN

- lepoaika on tärkeä koska lapset saavat paljon uusia virikkeitä ja toiminta ryhmässä saattaa olla joillekin lapsille hyvinkin raskasta
- lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden nukkuminen/satuhetki/omatoiminen lueskelu/yksilöllinen toiminta

ITSETUNTEMUKSEN LISÄÄMINEN NK. PROJEKTIN AVULLA

- päiväkohtaiset teemat
  - perhe
  - mieltymykset tai taidot
    - asiat, joista pidän ja en pidä/ osaan hyvin ja harjoittelen
  - tunnetaidot
    - tunnekartta, tunnenelikenttä, tunnekuvat, fiilismittarit yms.
  - erilaisuus/diagnoosi
    - keskustelu ja erityispiirteiden tiedostaminen, vertaiskokemus
  - vahvuudet
    - VIG-menetelmää hyödyntäen
  - tulevaisuus/haaveet/unelmat
  - muut teemat, kuten kaveruus, liitetään teemoihin tarpeen mukaan

- työryhmä valitsee projektin toteutusmuodot huomioiden ryhmäläisten iän, kehitystason, sukupuolen ja diagnoosin

VANHEMMAT

- lapsille on tärkeää tietää minkä toiminnan jälkeen vanhemmat tulevat
- ikävää ei tarvitse "kieltää"

KUVIEN KÄYTTÖ KOMMUNIKAATION TUKENA

Huvituksessa käytetään yleisimmin PCS-kuvia. Kuvat voivat kuitenkin olla myös itse piirrettyjä, valokuvia, lehdistä leikattuja jne. Tärkeintä on, että lapsi ymmärtää kuvan merkityksen. Myöskään symbolikommunikaatiota (esineet) ei voi väheksyä.

YKSITTÄISEN ASIAN/TOIMINNON NIMEÄMINEN

- esim. ruokailu-kuvan liittäminen kyseiseen tilanteeseen
- kuva koko toiminnon ajan mukana näkyvillä (lapselle ei riitä, että toiminta on osoitettu päiväjärjestyksestä)

AJAN HAHMOTTAMISEN TUKENA

- mitä tehdään, missä tehdään, kuinka kauan tekeminen kestää ja mitä sen jälkeen tapahtuu
- viikkostrukturi, päiväohjelma, yksittäisen toiminnan strukturointi (esim. alkupiiri)

SPONTAANIN KOMMUNIKAATION TUKEMISEKSI

- esim. leikkitalanteissa haastetaan lapsi pyytämään haluamiaan leluja sen sijaan, että ohjaaja tarjoaa niitä lapselle

VALINTOJEN TEKEMINEN

- esim. ruokailutilanteessa lasta pyydetään näyttämään aikuisen hänelle esittämistä kuvavaihtoehtoista (esim. maito, mehu) haluamansa juoma

TOIMINNAN VAIHEISTAMINEN

- mahdollistaa lapsen omatoimisen työskentelyn tukemisen
- esim. T-paidan painamisen työvaiheet

VISUALISOINTI PUHEEN TUKENA

- esim. sääntöjen konkretisointi kuvien avulla
- kuvat tukena sadun kerronnassa

AJANHAHMOTUSKELLO

auttaa lasta ennakkoinnissa, siirtymissä ja oman toiminnanohjauksessa. Huvituksen lastenryhmien käytössä on kuvan mukainen TIME-TIMER sekä helposti mukana kulkeva ”pikku timeri”.

MIHIN ASIOIHIN ON HYVÄ KIINNITTÄÄ HUOMIOTA LAPSEN TOIMINNASSA LASTENRYHMÄSSÄ

Päivittäin palautetta annetaan ryhmän jälkeen sanallisesti. Lisäksi ryhmän ja perheen välillä kulkee Huvitusvihko, johon työntekijät yhdessä lapsen tai nuoren kanssa kirjoittavat päivittäisistä tapahtumista. Muista aina palautetta antaessasi huomioida sekä lapsi itse että vanhemmat.

Päivittäinen palaute

- päivittäisistä asioista
  - ruokailu
  - wc-käynnit/ vaipanvaihdot; esim. onko lapsi kakannut?
  - lepo/päiväunet
- päivän "kuulumiset"
  - kertaus mitä on tehty
  - kuinka lapsi on osallistunut
  - mahdolliset pulmat ja niiden ratkaisut
  - Lapsen onnistumiset
  - Lapselle mieluisat tekemiset

Jatkuva havainnointi ja lauantain GAS-keskustelu

- lapsen osallistuminen ryhmätilanteisiin
  - esim. alkupiirissä
  - aktiivinen osallistuja?/sivusta tarkkailija?
  - onko viikon aikana tapahtunut muutosta
- kontaktinotto
  - katse, puhe, fyysinen kontakti
  - lapsen/ aikuisen kanssa?
  - tekeekö itse aloitteen, vastaako toisen tekemiin aloitteisiin
- mikä auttoi mahdollisissa ristiriitatilanteissa
  - lapsella jo olemassa olevat ongelmanratkaisutaidot
  - aikuisen osuus
- ohjatuissa toiminnoissa auttaneet asiat?
  - struktuuri
  - toiminnan vaihteisuus/kuvitus
  - aikuisen ohjaus
- leikki
  - käyttääkö lapsi leluja leikkitarjoitukseen vai tutustuuko esineeseen
  - yhteisleikkiä/ rinnakkaisleikkiä?
  - mielikuvituksen käyttö

LOMAKE YHTEENVETOIHEN KIRJOITTAMISEN TUEKSI

Havainnot lapsesta ja hänen toiminnastaan ryhmässä/ sova

Sosiaaliset taidot, tunneilmaisu ja leikki (miten osallistui ryhmään tarkkaillen/aktiivisesti/seuraamalla vierestä ym.; millainen oli ryhmässä hyväntuulinen/ väsynyt/ vetäytyvä/ innokas ym.; leikkikö yksin/ rinnakkain/ yhteisleikkiä) esim. Peetu tuli mielellään lastenryhmään ja osallistui aktiivisesti ryhmän toimintoihin. Hän leikki mieluiten yksin, mutta sieti toisten lasten läheisyyttä ja pystyi jakamaan leluja muiden kanssa.

Mielipuuhat ja -lelut (toimivat leikit ja pelit; millaisilla leluilla leikki mieluiten) esim. Anssi piti legopalikoilla rakentelusta ja trampoliinilla hyppimisestä.

Omatoimisuustaidot (pukeminen, riisuminen, wc-toiminnot, ruokailut; miten lapsi toimi, millaista apua hän tarvitsi, miten ilmaisi tarpeensa) esim. Jussi osasi laittaa takin päälle ja tarvitsi vetoketjun vetämisessä aikuisen apua. Hän ilmaisi wc-tarpeensa sanomalla pissa.

Kommunikaatiotaidot ja kontaktinotto (miten lapsi haki kontaktia ikätovereihin ja aikuisiin; millä tavalla lapsi kommunikoi puhe/ viittomat/ kuvat/ viemällä kädestä; pulmatilanteet ja mikä lasta auttoi) esim. Mira otti aikuisiin kontaktia tulemalla lähelle ja näytti kuvista haluamansa.

Siirtymätilanteet (miten siirtymätilanteet sujuivat lapselta, millaista tukea hän tarvitsi siirtymätilanteissa; kuvat, ennakointi, apuvälineet ym.) esim. Miisa tarvitsi paljon aikaa ruokailutilanteisiin siirtymisessä ja hän hyötyi siitä, että hänelle näytettiin ruokailukuvaa n. tuntia ennen.

Mikä lasta auttoi toiminnassa ja mahdollisissa pulmatilanteissa (rajat, säännöt, selkeys, jäämäkkyys, kannustaminen ym.) esim. Lotta hyötyi rohkaisusta ja kannustuksesta sekä selkeistä säännöistä.

LASTENRYHMIEN PROJEKTIT

Projektia tehtäessä tärkeintä on pohtia teemat, joiden käsitteleminen on tärkeää ja hyödyllistä juuri näille kuntoutujille tai sisaruksille. Päivittäin käsiteltävistä teemoista pitää aikuisella olla etukäteen ajatus ja niitä muokataan aina tarkoituksenmukaisiksi. Myös lasten ja nuorten osallistaminen on oleellista, jotta keskusteluissa olisi heille tärkeitä asioita. Kun työntekijänä on sisäistänyt projektin tarkoituksen, on omien ideoiden käyttäminen toteutuksessa mahdollista. Tähän on koottuna joitakin esimerkkejä projektien toteuttamismuodoista, joista on kokemusta.

Kansio-projekti

Projektissa jokainen lapsi saa tehdä oman kansion pahvista. Kansion sisälle liitetään sivuja, jotka käsittelevät päivittäisiä teemoja.

Palapeli-projekti

Projektissa lapset/nuoret leikkaavat pahvista palapelin, jossa on yhtä monta palaa, kuin suunnitellussa projektissa on osia eli teemoja. Päivittäin palapeliä kootaan uusien palojen valmistuttua.

Oma kuva-projekti

Projektin aloitus tapahtuu siten, että lapsi makaa paperilla toisen lapsen piirtäessä hänen ääriiviivansa. Mikäli lasten keskinäinen yhteistyö ei ole mahdollista, aikuinen piirtää ääriviivat. Lapsi maalaa itse kuvansa ja kuvan ympärille paperiin kootaan teemojen mukaisia asioita.

Juna-projekti

Juna-projektissa ensimmäisenä päivänä leikataan veturi, johon lapsi saa piirtää itsensä ja perheensä. Päivittäin projektia jatketaan lisäämällä junan perään vaunuja, joissa kussakin käsitellään päivän teemaa.

Keskusteluryhmä projektina

Lasten/nuorien kanssa keskustellaan vertaisryhmässä teemoihin liittyvistä asioista. Aikuisen tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri keskustelulle ja rohkaista lapsia keskinäiseen ajatusten vaihtoon. Aikuiset rohkaisevat ryhmäläisiä keskusteluun kysymällä ja tarjoamalla lapsille/nuorille mahdollisuuden kysyä. Tärkeää on muistaa kertoa lapsille, että jokainen saa osallistua keskusteluun itselle sopivalla tavalla. Keskustelujen pohjana voidaan käyttää pieniä alustuksia tai kysymyslaatikkoa, johon lapset/nuoret voivat laittaa nimettömiä kysymyksiä. Keskustelua helpottaa myös ulkoistaminen esimerkiksi nallen avulla, jolloin nuoret kertovat nallelle esimerkiksi sisaren diagnoosista.

Toiminnallinen projekti

Toiminnallisessa projektissa teemoja voidaan käsitellä liikunnan, erilaisten tehtävien ja leikkien avulla. Toiminnallisissa projekteissa on hyvä miettiä jokin pysyvä tapa, jolla voidaan nivoa asiat toisiinsa ja joka toimii lapsen itsereflektoinnin tukena.

Kyläprojektia käytetään useimmiten isojen sisarusten ryhmän projektina.

Kylää rakennetaan teemoittain. Projekti aloitetaan luomalla koko ryhmän yhteisen kylän pohja, johon seuraavaksi kukin tekee oman kodin ja sinne itselle sinne tärkeitä ja tarpeellisia asioita. Kylän rakentamisen aikana pohditaan esimerkiksi sääntöjä, joilla naapurisopu säilyy ja asioita, joiden avulla myös oma kuntoutujasisarus pärjää kylässä.

Askartelu kuin askartelu on luontevaa käyttää etenkin kaikkein pienimpien lasten kanssa.

Aikuinen voi aktiivisella nimeämisellä ja kysymyksillä auttaa lasta oppimaan itsestään ja mieltymyksistään. Esimerkiksi puhumattomallekin lapselle voi toimintaa sanottaa: "Valitsit punaisen, pidätkö punaisesta?" Lapsen ilmeitä tai reaktioita seuraamalla voi jatkaa lapsen itsetuntemuksen ja -luottamuksen vahvistamista: "Sinä hymyilet, taidat tykätä punaisesta. Onpa sinulla kaunis hymy."

TUNNETAIDOT

Tunnetaidot voivat olla erillinen teema projektissa ja niitä voidaan harjoitella myös päivittäin. Osana projektia voidaan käyttää esimerkiksi tunnekartta, tunneympyrää tms. Päivit-

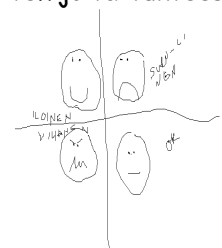
täisestä tunnetaitojen vahvistamisesta voidaan käyttää esimerkiksi tunnenelikenttää, tunnekortteja erilaisia tunnemittareita.

Tunnekarttaan valitaan lapsille "sopiva" määrä tunteita ja neljästä perustunteesta on usein turvallista aloittaa. Lasten ikä- ja kehitystaso vaikuttavat luonnollisesti siihen, paljonko keskustelua itse tunteen nimeämisen lisäksi jatketaan.

 tunteen nimi, mieliala	 värit	missä tilanteessa	 miten näkyy
 iloinen			
 surullinen			
 vihainen			
 tyytyväinen			
 loukkaantunut			
 innostunut			
 turvallinen			

Tunnenelikenttä

Ryhmiä aloituksessa tunnenelikenttä auttaa lasta esimerkiksi kertomaan millä mielellä on ryhmään tullut. Fläpille piirrettyyn ruudukkoon nimetään (aikuinen tai lapset tai yhdessä keskustellen) tunteita. Lasten iästä riippuen he kirjoittavat itse nimensä tai puumerkkinsä sopivan tunteen kohdalle sekä halutessaan kertovat mitä asioita tai tekijöitä tunteeseen liittyy.

Tunne-/fiilismittari auttaa lasta osoittamaan onko

onko oma olotila myönteinen vai kielteinen tai jotain siltä väliltä.

